

Příčiny vandalismu mládeže

Bc. Martin Hlubinka

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Martin HLUBINKA**
Osobní číslo: **H128123**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Příčiny vandalismu mládeže**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na rizikové skupiny, u kterých se zpravidla soc. patologické jevy rozvíjí
- na hledání řešení situace těchto rizikových skupin, ale i dalších
- na možnosti sociální pedagogiky a orgánů státní správy při nápravě tohoto stavu.

Součástí práce bude empirické šetření event. realizovaný výzkum (kvantitativní, kvalitativní, smíšený) zaměřený na zjištění příčin vzniku vandalismu u rozdílných sociálních skupin.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tisková/elektronická**

Seznam odborné literatury:

1. ČERMÁK, Ivo. Lidská agrese a její souvislosti. 1.vyd. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, 204 s. ISBN 80-902-6141-8.
2. JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-717-8535-0.
3. LABÁTH, Vladimír. Riziková mládež: možnosti potenciálních změn. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 2001, 157 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 19. ISBN 80-858-5066-4.
4. MARACZEKOVÁ, Martina. Využití volného času u dětí a mládeže jako prevence kriminality. Brno 2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sportovních studií.
5. MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agrese, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, škana. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4723-105.
6. MÜHLPACHR, Pavel. Sociopatologie. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 194 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. 6 112. ISBN 978-802-1045-507.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Ivan Nedoma

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2014

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. František Vízdal, CSc.
vedoucí katedry

ABSTRAKT

Diplomová práce v teoretické části nejpřesněji identifikuje problematiku kriminality mládeže a to konkrétně vandalismus. Zjišťuje příčiny vzniku sociálně patologických jevů spjatými s vandalismem a poukazuje na jejich důsledky ve společnosti. Stanovuje co nejučinnější metody prevence kriminality mládeže a vytyčuje tak jejich aplikaci v praxi. Popisuje instituce, které se zabývají prevencí sociálně patologických jevů mládeže, a zároveň přibližuje práci jejich subsidiárních orgánů. V empirické části jsou výsledky výzkumu konkrétních případů analyzovány, interpretovány a následně komparovány se stanovenými hypotézami.

Klíčová slova:

Sociální patologie, kriminalita, delikvence, vandalismus, přestupek, trestný čin, delikt, vrstevnické skupiny, mládež, subkultura, prevence, veřejná správa, orgány sociálně právní ochrany dětí, kurátor, probace a mediaci

ABSTRACT

The diploma thesis in its theoretical part accurately identifies the issues of juvenile delinquency and vandalism specifically. It detects the causes of socio-pathological phenomena related to vandalism and points to their implications in the society. It determines the most effective methods of preventing the juvenile delinquency and sets their application in practice. It describes institutions which deal with the prevention of juvenile socially pathological phenomena and also outlines the work of their subsidiary bodies. In the empirical part the research results of specific cases are analyzed, interpreted and subsequently compared with established hypotheses.

Keywords:

Social pathology, crime, delinquency, vandalism, misdemeanor, offense, offense, peer groups, juvenile, subculture, prevention, public administration, social institutions and legal protection of children, curator, probation and mediation

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Ivanu Nedomovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, vedení a cenné rady, které mi poskytl při zpracování této diplomové práce.

Dále bych chtěl poděkovat svým kolegům, kteří mi vyházeli vstříc během tvoření pracovního harmonogramu.

Martin Hlubinka

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 MLÁDEŽ	12
1.1 SUBKULTURY MLÁDEŽE	13
2 KLÍČOVÉ POJMY	15
2.1 SOCIÁLNÍ PATOLOGIE	15
2.2 KRIMINALITA	16
2.2.1 Kriminalita dětí a mládeže	17
2.3 DELIKVENCE	19
2.3.1 Delikvence mládeže	20
2.4 VANDALISMUS	21
2.5 ZÁVISLOSTI	22
2.6 ŠIKANA	25
3 PŘÍČINY VZNIKU PROTIPRÁVNÍHO JEDNÁNÍ MLÁDEŽE	27
3.1 VNITŘNÍ PŘÍČINY VZNIKU PROTIPRÁVNÍHO JEDNÁNÍ MLÁDEŽE	28
3.2 VNĚJŠÍ PŘÍČINY VZNIKU PROTIPRÁVNÍHO JEDNÁNÍ MLÁDEŽE	29
3.2.1 Rodinné prostředí	31
3.2.2 Školní prostředí	33
3.2.3 Vrstevnické skupiny a delikventní party	35
3.3 SMÍŠENÉ PŘÍČINY VZNIKU PROTIPRÁVNÍHO JEDNÁNÍ MLÁDEŽE	36
4 PRÁVNÍ ÚPRAVY ŘEŠÍCÍ PROTIPRÁVNÍ JEDNÁNÍ MLÁDEŽE.....	37
4.1 ZÁKON Č. 218/2003 SB.	37
4.2 TRESTNÍ A PŘESTUPKOVÉ ŘÍZENÍ VE VĚCÍCH MLÁDEŽE.....	38
4.2.1 Přestupkové řízení ve věcech mládeže.....	38
4.2.2 Trestní řízení ve věcech mládeže	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	42
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	43
5.1 CÍL PRÁCE	43
5.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	44
5.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	45
5.4 VÝZKUMNÉ METODY A POSTUP ŘEŠENÍ	46
6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	48
7 PREVENCE	61
7.1 PREVENTIVNÍ PROGRAMY V CIVILNÍM SEKTORU	61
7.2 PREVENTIVNÍ PROGRAMY VEŘEJNÉ SPRÁVY	63
8 DISKUSE	65
ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	70

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	73
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	74
SEZNAM PŘÍLOH.....	75

ÚVOD

V současné době se potýkáme s řadou dynamicky se rozšiřujících patologických jevů, se kterými se současná společnost snaží bojovat, vyrovnat či je eliminovat co nejvíce. Používá k tomu represivních, byť demokratických prostředků, které jsou v konečném důsledku neefektivními, neboť nejsou úplným, ale pouze zadaptovaným řešením. Mezi tyto nejrozšířenější nežádoucí jevy patří patologické hráčství (gamblerství), alkoholismus, požívání návykových látek (drogy), extremismus, xenofobie, rasismus a vandalismus. Všechny tyto jevy se navzájem prolínají a zasahují nejen do vrstev lidí produktivního a postproduktivního věku, ale i čím dál tím více do skupiny lidí v předproduktivním věku, tedy konkrétně do skupiny zvané mládež.

Jelikož od roku 2006 jsem ve služebním poměru příslušníka Policie České republiky, je téma diplomové práce Příčiny vandalismu mládeže pro mne tématem více než ideálním. Zahrnuje takřka většinu sociálně patologických jevů, se kterými se během svého výkonu služby potýkám a které mám za úkol řádně identifikovat, prověřit a prošetřit. Do mé diplomové práce tedy kromě vandalismu, zahrnu pro přesnější vymezení některých pojmů, i další, výše uvedené související nežádoucí jevy. Protože její samotné zpracování bude komplikovanější v tom ohledu, že se úzce zaměřuje na přesnou subkulturu, subkulturu mládeže, páchající přesně vymezené protiprávní jednání, a to uvedený vandalismus, budu čerpat z odborné literatury zabývající se problematikou sociálně patologických jevů u mládeže a dále z konkrétních, skutečných případů, které byly vyšetřovány na obvodním oddělení Policie ČR v Boskovicích, tedy přímo v místě, kde pracuji.

V první kapitole se zaměřím na charakteristiku pojmu mládež, jeho přesné vymezení a přiblížení jeho současného sociálního statusu veřejnosti. V kapitole se také budu snažit identifikovat subkultury mládeže, jejich účel a místo ve společnosti.

Ve druhé kapitole teoretické části bych se chtěl věnovat pojmům, které jsou spjaté s tématem diplomové práce, jako například sociálně patologické jevy, kriminalita, vandalismus, delikvence. Zároveň poukázat na jejich nebezpečnost a škodlivost pro společnost. Zejména bych chtěl zevrubně pospat jejich nejčastější podoby a vytyčit typologii jejich pachatelů.

Třetí kapitola bude věnována samotným příčinám páchání protiprávního jednání mládeží, jak vnějším tak i vnitřním. Bude se zabývat vlivem rodinného a školního

prostředí na vývoj osobnosti dítěte a mladistvého, vznikem delikventních part a jejich činností. U vnitřních příčin zmíním biologické predispozice a možné poruchy během fyziologického vývoje jedince, které mohou vést v adolescentním věku k páčání protiprávního jednání, včetně vandalismu.

Čtvrtá kapitola je exkurz do právní problematiky trestního a přestupkového řízení ve věcech dětí a mladistvých. Vzhledem k tomu, že je diplomová práce zaměřená ze sociálně – pedagogické téma, bude tato kapitola spíše krajně informativní.

Pátá kapitola bude pojednávat o současných intervenčních postupech, programech a institucích, které preventivně zasahují do výše zmíněných rizikových skupin mládeže. Dále přiblížím veřejnosti možné úkony policejních a justičních orgánů při řešení případů páchanými delikventními jedinci.

Šestá kapitola obsažená už v empirické části této práce bude popisovat realizovaný kvantitativní výzkum zaměřený na osoby ve věku od 14 do 19 let, které spáchali v minulosti delikty majetkového charakteru na území města Boskovice, zejména vandalismu. Tyto osoby se podrobili dobrovolně výzkumného šetření, které spočívalo ve vyplnění anonymního dotazníku za účelem ověření mnou vytvořených hypotéz. Jako kontrolní skupinu pro verifikaci výzkumu jsem zvolil jedince ve stejné věkové kategorii bez deliktů a kriminální minulosti s dobrými výsledky ve studiu

Vandalismus jako takový je pouze úlolek ze současného páčání kriminality ať už dospělými, nebo mládeží. Je spojen s mnoha dalšími nežádoucími jevy, nelze jej tedy přímo samostatně oddělit od ostatních skutků, které jsou tzv. protispolečenské, tedy neslučitelné s obecně závaznými pravidly uznávanými společností. Ve vandalismu můžeme nalézt mnoho aspektů, zejména pohnutky, motivy, způsob provedení a účel. Nezávažnější z aspektů, je dle mého názoru, stále se snižující se věk pachatelů vandalismu, a proto se budu snažit o co nejpřesnější identifikaci příčin tohoto jevu a o jejich následné řešení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MLÁDEŽ

Pojem mládež je v současnosti velmi používaným, avšak ne tak zcela přesně věkově definovaným. Vzhledem k zvyšujícímu se dynamickému sociokulturnímu vývoji ve společnosti, zejména co se týče vývoje a dostupnosti informačních a komunikačních technologií nelze věk tzv. subkultury mládeže už tak spolehlivě identifikovat, jako tomu bylo dříve. Na základě všeobecně známých skutečností, že se morální a hodnotový systém společnosti, zejména předmětné mládeže, rok od roku stále ubírá jinými směry, je potřebná neustálá úprava právních norem a s tím související i změna pohledu na ně.

V odborných kruzích je mládež definována jako *„společenský faktor, který se pravidelně objevuje v každé společnosti, nabývá pravidelných odlišností od dospělých společenských vrstev (a na druhé straně od věku dětství), jenž trvá přechodně a který tvoří základ pro nejbližší další strukturu dospělé společnosti“* (Mácha, 1965 in Smolík, 2010 s. 20).

Dále však autoři Průcha, Walterová a Mareš (2003, s. 94) identifikují mládež jako *„sociální skupinu tvořenou lidmi ve věku přibližně 15 – 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých“*.

Pro potřeby mé diplomové práce je však nejpříhodnější taková definice, která by brala v potaz pohled na strukturu a charakteristiku současné mládeže. Dle mého názoru nejlépe vystihující definicí je tato:

„Mládež je demografická skupina obyvatelstva nacházející se stavem vývoje mezi dětstvím a dospělostí. Nejčastěji bývá vymezována věkem přibližně od 13–15 do 25-30 let. V tomto období se mladí lidé začleňují do světa práce, osvojují si společenské normy a požadavky, formují svůj světový názor.“¹

¹ SMOLÍK, Josef (2010): Subkultury mládeže. Uvedení do problematiky, Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2907-7

1.1 Subkultury mládeže

Bohumil Geist (1992, str. 474) v Sociologickém slovníku uvádí, že jde o „výraz, jímž se v obecné rovině označuje jakákoliv (dílčí) kultura, která je součástí rozsáhlejší instituce kultury, s níž má jednak některé společné, jednak některé rozdílné složky“.

Ve stejném slovníku je citován také R. Holmes (1988), který subkulturu definuje jako „skupinu, která je součástí širší kultury, ale má své odlišné normy, hodnoty a životní styl“ (Geist, 1992, str. 474).

Základními znaky subkultury jsou příslušníci s jejich životními styly a hodnotami, které uznávají, odlišují se od většinové společnosti. Často jsou majoritní společností vnímáni jako „jiní lidé“, jako podivíni, extremisti a devianti. Nejběžnějším představitelem subkultur je mládež.

Subkultury lze charakterizovat jako menší, ale přesně vymezené skupiny, které jsou součástí vyššího celku. Jejich kultura, stejně jako kultura majoritní společnosti, má složku materiální, duchovní a normativní. Ve všech těchto složkách se však od sebe liší. Není vázána jen na konkrétní místo, ale je rozšířena všude se stejnými znaky. Jejím důležitým znakem je také relativní stálost v čase. Čím více je populace v dané kultuře diferencovanější, tím častěji v ní dochází ke vzniku subkultur.

Na světě existuje velké množství různých subkultur. Stanovit jejich přesný seznam, popis a typologii by bylo velmi složité. Obecně je tedy rozlišujeme podle toho, kde nejčastěji vznikají, a to na:

- A) etnické subkultury (podle etnika)
- B) subkultury mládeže (podle věku)
- C) třídní subkultury (podle zařazení do společenské třídy)

Josef Smolík (Rexter, 1/2006) datuje zájem společenských věd o subkultury přibližně do padesátých let dvacátého století. Tehdy se sociální (společenské) vědy intenzivně zabývali především tzv. subkulturou mládeže, resp. subkulturami mládeže (srov. Kabátek, 1989; Thornton, 1997; Macek, 1999). Mezi významné osobnosti, které se tímto tématem zabývaly, patří P. Cohen (propojování kultury mládeže a rodiče), M. Abrams (specifika spotřebního chování mládeže) a D. Hebdige, který je považován skutečnou ikonu ve výzkumu subkultur.

Dick Hebdige je autorem knihy *Subculture: the Meaning of Style* (Subkultura: Význam stylu), která byla vydána v roce 1979. Hlavním tématem je, že mladí lidé vytvářejí subkulturu, aby šokovali a jako jednoho z hlavních prostředků k tomu využívají zejména styl odívání (Ward, Adams, Levermore, 1997, str. 87).

T. Parsons v 60. letech minulého století popisuje kulturu mládeže „jako skupinovou reakci na individuální zátěž adolescentů při přechodu ze zabezpečeného dětství (Buryanek, Syrový, Čákl, Kalibová, 2005, str. 145).

Černá a Šmahel (2009, str. 28) uvádějí, že „subkultury mládeže už dávno nevypadají tak, jak byly vnímány v dobách, kdy budily velký zájem vědy. Tehdy se jednalo o více koherentní politizovaná uskupení, jejichž hlavním cílem bylo vymezení se vůči dominantní kultuře“.

Také uvádějí názor autora D. Muggletonna (2000), který dnešní subkultury považuje v podstatě jen za „estetické kódy, pro které je charakteristická roztržitá identita, rozmanitost stylů, nízký stupeň ztotožnění, přechodná náklonnost k subkultuře, fascinace stylem a image, pozitivní postoj k médiím a vědomí neautentičnosti“.

Pro současnou mládež je typické její rozčlenění do mnoha takových subkultur. Můžeme se setkat například se skinheady, punkery, anarchisty, rockery, tanečníci techna, metalisty, hooligans, diskanty, příznivci EMO stylu aj. Všechny tyto skupiny uznávají podobné hodnoty a normy, pokud se jim dá říkat normy, mají vlastní životní styl i způsob uvažování a mluvy (slangu), podobně se oblékají, poslouchají podobnou hudbu a scházejí se na stejných akcích. Většina těchto subkultur má své kořeny ve Velké Británii a v USA, odkud se pak rozšířily do celého světa. U nás se první subkultury objevují a. na konci 70. let a jejich rozšíření je spojeno s 80. lety. Objevují se první skinheads, punk, metalisti i anarchisté a tehdy je u nás spojoval hlavně společný zájem a to odpor vůči tehdejšímu režimu.

V současné době nelze jednoznačně určit jednotlivé skupiny subkultury a jednotlivce do těchto skupin začlenit neboť se výše jmenované styly prolínají, navzájem ovlivňují a mnohdy, což je trendem, vytvářejí nové.

2 KLÍČOVÉ POJMY

Abychom mohli spolehlivě identifikovat některé příčiny vzniku protiprávních jednání mládeže, zejména vandalismu, je důležité si vymezit a správně interpretovat s tím spjaté pojmy.

2.1 Sociální patologie

Je to sociálně-patologické chování, které je v rozporu s normami a sociální patologie jako pomocná sociálně – pedagogická věda se snaží co nejpřesněji identifikovat příčiny vzniku tohoto nežádoucího chování.

„Výskyt sociálně patologických jevů u mládeže se stal obecným trendem současné doby v České republice, v ostatních členských zemích Evropské unie i v jiných státech. S vědomím těchto skutečností je třeba poznamenat, že projevům sociálně patologických jevů u mládeže musí být věnována stálá péče a soustředěná pozornost. Ta nutně vychází i z faktu, že sociálně patologické jevy navazují jeden na druhý, proto je i ke kriminalitě mládeže přidružena řada dalších. Mezi nejčastějšími patologickými jevy ve spojitosti s kriminalitou mládeže jsou uváděny poruchy chování, záškoláctví, šikana, vandalismus, útěky od rodičů, závislosti, prostituce a další.“²

„Základní teorie sociální patologie nejčastěji vycházejí z předpokladu existence společenských nedostatků, které různým způsobem postihují členy společnosti. Díky tomu jsou hledány prostředky, jak těmto jevům zabránit nebo je aspoň omezit. Pozornost se nejvíce soustřeďuje na analýzu příčin vzniku patologického chování, terapii a v neposlední řadě na prevenci, která se jeví jako nejefektivnější prostředek boje proti sociálně patologickým jevům. Sociální patologie se tedy zabývá zákonitostmi takových projevů chování, které jsou pro společnost nežádoucí, protože porušují sociální, morální či právní normy. V současné době je pojem sociální patologie nahrazován pojmem sociální deviace nebo dezorganizace, avšak jevy které jsou považovány za deviantní, nemusí být vždy

² PUROVÁ, Zuzana. KRIMINALITA MLÁDEŽE A ČINNOST KURÁTORA PRO MLÁDEŽ. Olomouc, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Linda Švrčinová, str. 9

patologické. Sociálně patologické jevy jsou pro společnost nebo jednotlivce vždy negativní, což v případě deviace platit nemusí.“³

Sociálně patologické chování se netýká pouze a jen osob v tzv. věku dospělých, ale v současnosti ve větším měřítku osobám v předproduktivním věku, tedy dětem a mládeži, neboť nejsou dostatečně psychicky připraveni bránit se vůči špatným návykům ve formě závislosti na návykových látkách, gamblerství, ale i šikaně, které zároveň zapříčiňují další sociálně - patologické chování jako jsou např. kriminalita a delikvence.

2.2 Kriminalita

*„Kriminalita patří mezi základní problémy, které lidé řeší snad od nepaměti a snaží se je omezit, pakliže není možné je úplně vymýtit. Kriminalitou se rozumí jev, který byl, je a nadále ještě dlouhou dobu bude předmětem intenzivních studií, úvah, diagnóz a prognóz a stejně tak i návrhů, jak jej co neúčinnějším způsobem odstranit z naší společnosti. Je ovšem nutné si uvědomit, že omezování a odstraňování kriminality ze společnosti není jednorázovou záležitostí, ale jde o proces jejího odumírání, tedy o její postupné odstraňování v kratším nebo delším časovém horizontu. A tento fakt není možné při posuzování trestné činnosti podceňovat. Není však ani v silách společnosti beze zbytku odstranit rozpor mezi zájmy společnosti a jednotlivce, tzn. egoistickými a individualistickými tendencemi některých občanů.“*⁴

Kriminalitou se rozumí páčání takového protiprávního jednání - činů, jejichž znaky jsou vymezeny v trestním zákoníku, tedy v zákoně číslo 40/2009 Sb.:

§ 13 Trestný čin:

- (1) *Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*
- (2) *K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně jinak, že postačí zavinění z nedbalosti.*

³ NAVRÁTILOVÁ, Iveta. Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže. Olomouc, 2012. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Kadlec, str.11

⁴ BROŽÁKOVÁ, Jitka. Kriminalita mládeže. Olomouc, 2011. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D. str. 8

§ 14 Přečiny a zločiny

(1) *Trestné činy se dělí na přečiny a zločiny.*

(2) *Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí sazby do pěti let.*

(3) *Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.*

Kriminalita je nežádoucím jevem dynamicky se rozšiřujícím hlavně z demografického hlediska, neboť ze současného ekonomického a sociokulturního dění v České republice víme, že je 8,6 % nezaměstnanost, což je přibližně 635 000 lidí bez pravidelného příjmu, a tedy nejvíce v historii samostatné republiky. Vzhledem k těmto informacím mohu z praxe potvrdit, že takto zvyšující se nezaměstnanost má za následek páchání kriminality i ze stran osob, které dříve protizákonné jednání nikdy předtím nepáchala. Čili zde je vhodné úsloví „zoufalé situace vyžadují zoufalé činy“, což mně osobně potvrdilo několik podezřelých osob při vyšetřování převážně majetkových trestných činů. Tyto osoby, pokud budou být jednou usvědčeny ze spáchání trestných činů, budou mít v budoucnosti o to větší problém zaměstnání nastoupit, což obvykle vede k dalšímu kriminálnímu konání. Východiskem z této patové situace, má v rukou společnost sama vše s jejím politickým uspořádáním.

2.2.1 Kriminalita dětí a mládeže

„Pokud je zahrnuta do sociálně patologických jevů široká oblast společenských jevů od sebevraždy až ke kriminalitě, od sociálních faktorů, psychiatrické nemoci včetně narkomanie přes alkoholismus až k rozvodům, od krajních negativních osobnostních rysů až k recidivám delikventního jednání, pak je potřeba uznat, že všechny takové jevy, jakkoli jsou svým původem zakotveny v minulosti, automaticky nemizí a jsou nadále součástí naší doby. Je nutné podotknout, že tato skutečnost je o to závažnější, že se netýká pouze starších věkových skupin, ale i mladých lidí. Snižování počtu a nejlépe postupná likvidace takových jevů u dětí a mládeže může být výsledkem hlubokých konkrétních opatření, která jsou realizována společenskými, státními, zdravotnickými či výchovnými

*orgány, organizacemi a institucemi. Velmi významnou úlohu zde plní rodina, škola a další zájmové organizace a orgány péče o dítě.*⁵

Kriminalita mládeže je velmi vážným sociálním faktorem, neboť se objevuje napříč všemi sociálními vrstvami, což lze vysledovat zejména u skupin, kde rodinní příslušníci disponují nízkou úrovní vzdělání, častou fluktuací bydlení, absencí zaměstnání a v neposlední řadě její dysfunkcí, u které víme, že je častou příčinnou nařizování ústavní nebo ochranné výchovy dětí a mládeže, kterou poté inklinují k páchání kriminálních činů.

Problematika kriminality mládeže je stálým kriminologickým tématem, kde jde o téma, do kterého se vkládá mnoho praktické energie. Pozornost je neustále věnována příčinám a podmínkám vzniku a rozvoje kriminality mladých lidí a tato pozornost je vynucena několika důvody, z nichž snad nejdůležitější je ten, který poukazuje na reálný předpoklad možné pozitivní změny osobnosti mladistvých pachatelů, ovšem při správně volené socializační a edukační strategii.⁶

„Vůbec nejčastější kriminalita, která je dětmi a mladistvými páchána, je kriminalita majetková a násilná. Jedná se především o různé krádeže ať již prosté, nebo krádeže vloupáním. Výjimkou také nejsou loupežná přepadení či ublížení na zdraví. Při páchání této trestné činnosti pak platí shora popsané. Obzvláště při loupežných přepadeních, která jsou dětmi a mladistvými prováděna výhradně ve větším množství pachatelů. Oběti se stávají zejména osoby mladší, než samotní pachatelé, nebo jde o osoby osamocené. V poslední době však dochází ke zvyšování agresivity a brutality s jakou děti či mladiství kriminalitu tohoto druhu páchají. Další, velmi častou záležitostí je poškozování cizího majetku. Do této kategorie spadá i sprejerství, což bývá problém především ve větších městech. Nutno podotknout, že většina majetkové kriminality, která je dětmi a mladistvými páchána, nepřesáhne hranici způsobené škody částku 5.000,- Kč. V takovém případě se pak jedná o přestupkové jednání. Toto se týká drobné kriminality, jako jsou krádeže v obchodech. U vloupání či loupežných přepadení nehraje výše škody na posouzení, zda se

⁵ BRODÁKOVÁ, Jitka. Kriminalita mládeže. Olomouc, 2011. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D., ,str..9

⁶ Srov. HAVRDOVÁ, E. Nejlepší praxe školních programů prevence kriminality. Praha: Centrum pro veřejnou politiku, 2009, str. 8

jedná o trestný čin nebo přestupek, roli. Zde je dán trestný čin skutkovou podstatou, stejně jako u sprejerství.“⁷

Nesmíme také opomenout strukturu páchání kriminality. Dle Chmelíka (2005, s. 276) se trestná činnost mladistvých pachatelů odlišuje kromě věku také výběrem předmětu, který je určován rozdílným hodnotovým systémem, dále způsobem páchání trestné činnosti, tedy zejména málo organizovaně a skupinově a absencí důkladné přípravy, jeho brutalitou, zejména pod vlivem návykových látek. Mládež při páchání trestné činnosti obvykle volí stejný způsob spáchání své předešlé protiprávní činnosti, kde si poté alibi při vyšetřování policejními orgány zajišťují hlavně u svých kamarádů nebo v partě a to až po spáchání činu. K celému páchání trestné činnosti lze uvést, že se osoba pachatele obvykle rozhoduje spíše emotivně a racionálně.

2.3 Delikvence

„Jedná se o odchylku od společenské normy, kterou lze definovat jako neschopnost plnit základní požadavky a očekávání společnosti. Řada těchto delikventních osob není schopna svou společenskou nepřijatelnost zhodnotit a také neusilují o změnu svého společensky nepřijatelného chování. Tento pojem je jeden z nejužívanějších označení pro mravní narušení. Někteří autoři zastávají názor, že základem delikvence je nějaká vrozená morální depravace, jiní ji definují jako důsledek nedostatečné činnosti centrálního nervového systému. Podle další specifikace delikvence můžeme rozlišit tři základní osobnosti delikventů podle stupně kvantity a kvality mravního narušení a to na delikventa socializovaného, citově narušeného a nesocializovaného agresivního, v tomto případě se jedná již o psychopatickou delikvenci. Nejčtenější kategorií je kategorie citově narušených, u kterých byla specifikována porucha hlavně v oblasti svědomí, To znamená, že jinak konformní člověk je schopen realizovat antisociální skutek bez pocitu viny a bez výčitek svědomí.“⁸

⁷ ŽAMPACH, Jaroslav. KRIMINALITA MLÁDEŽE JEJÍ FORMY, PŘÍČINY A MOŽNOSTI PREVENCE. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D, str.16

⁸ NAVRÁTILOVÁ, Iveta. Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže. Olomouc, 2012. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Kadlec., s.13

Delikventní chování tedy označuje „antisociální chování, které může, ale nemusí být spojeno s právními důsledky, a míní se jím mírnější forma porušení mravních nebo právních norem, označované také někdy jako přestupky, které mohou být epizodické povahy, ale i sériově se opakující, nebo mohou být označením pro delikventní způsob života s různou intenzitou těchto projevů, charakteristické pro mladší věkovou skupinu, tj. děti a mládež“⁹

„Delikvence je širší pojem nežli kriminalita. Vedle ní zahrnuje i činy jinak trestné, tedy spáchané osobami mladšími 15 let a osobami nepříčetnými, a dále i přestupky.“¹⁰

Čeho konkrétně se delikventní jedinci dopouštějí, bude však rozebráno podrobněji ve 4. kapitole této práce, neboť ta řeší konkrétní právní úpravy a specifikace páchaní protiprávního jednání.

2.3.1 Delikvence mládeže

Delikvenci mládeže popisují autorky Krejčířová, Skopalová (2007, s. 51) následovně: „Delikvence mládeže do značné míry souvisí s neukončeným procesem biologického, mentálního a sociálního zrání, což vede ke společensky neaprobovanému řešení různých životních a konfliktních situací, k emocionálním reakcím, k impulsivnímu jednání“. Podle autorek jsou příčinami delikvence mládeže nepochybně výchova v rodině, ve škole i na pracovišti, stejně tak i neformální skupiny, jako jsou skupiny vrstevníků, tedy i okruh blízkých přátel, a způsoby trávení volného času.

Jako jeden z častých faktorů, který ovlivňuje delikventní chování mládeže, jsou také různé vrstevnické skupiny, čili party. Tyto se od sebe odlišují nejen chováním, ale také například oblékáním a stylem života. Party nabízí určitou anonymitu, ve které je však umožněno danému jedinci vyniknout. Ten má tak pocit jisté sounáležitosti.

Z praxe policejních orgánů víme, že nejčastějšími delikty, které jsou páchané mládeží, jsou majetkového charakteru (vandalismus, drobné krádeže v obchodech), tedy činy jak trestné

⁹ VYKOPALOVÁ, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, ISBN 80-244-0337-4, str. 19

¹⁰ SVATOŠ, Roman. Základy kriminologie a prevence kriminality. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2009, ISBN 978-808-6708-812, str. 118

nebo deliktní jsou směřovány na majetek ve vlastnictví jiných, cizích občanů. Páchání takto směřovaných deliktů má obvykle příčinu v emociální nestálosti a nevyzrálosti. Mladiství delikventi nechápou důsledky svého chování, čemuž ani moc nepřispívá současné správní právo, které zaštiťuje problematiku deliktů a které nijak výrazně sankcemi mladistvé delikventy nepostihuje. Proto není pro delikventy žádný problém svoje deliktní činy zopakovat.

2.4 Vandalismus

„Tento jev velmi často patří k životnímu stylu adolescentní mládeže, která se sdružuje do různých skupin nebo part a takovým jednáním tráví svůj volný čas. Většinou se jedinci takového jednání dopouští z důvodu odreagování se nebo pouze pro vlastní potěšení, protože pachatelům toto jednání nepřináší žádný zisk, ale pouze pocit nějaké moci. S vandalismem se také často pojí i jiné sociálně patologické jevy. Často k němu dochází pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek např. drog.“¹¹

Autor Fischer (2009, s. 55) charakterizuje tento sociálně patologický jev jako „*logicky nezdůvodnitelné poškozování a ničení veřejného i soukromého majetku či věcných hodnot.*“

Vandalismus lze také definovat jako „*surové, barbarské ničení kulturních hodnot a majetku*“¹²

Krejčířová, Skopalová (2007) spolu s mnoha odborníky rozlišují vandalismus takto:

- **zlostný** (příčinou je vztek či frustrace)
- **mstivý** (pomsta za pokoření, ublížení) pozornosti, případně k vyvolání reakce),
- **ideologický** (nápisy na budovách),
- **taktický** (rozbíjení a ničení jsou zde považovány za prostředky vzbuzování,
- **hravý** soutěživého charakteru (sázky na zničení největšího počtu majetku),

¹¹ NAVRÁTILOVÁ, Iveta. Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže. Olomouc, 2012. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Kadlec. str. 33

¹² ŠVARCOVÁ, E. Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009, ISBN 978-80-7041-959-5, str. 48

- **hrabivý** (demolice automatů).

Vandalismus lze pokládat za delikventní, nekulturní jednání osob, při kterém dochází k poškozování ať už přírody nebo architektury. Tímto chováním se jedinci nebo skupiny snaží nesmyslně demonstrovat svoji sílu na objektech, které sami nevytvořili a kterých neznají skutečnou hodnotu. Neznalost těchto skutečností vypovídá o tom, jak jim byl doposud vštěpován morální a hodnotový systém.

„Předmětem poškozování a ničení jsou nejčastěji parky a jejich zařízení, telefonní budky, zastávky dopravních prostředků, hřbitovní náhrobky, městské mobiliáře (lavičky), dále to mohou být nápisy na zdech, veřejných plochách a také na dopravních prostředcích a jejich zařízení, patří sem rovněž různé počítačové viry. Hlavní znak vandalismu spočívá v jeho iracionalitě. Ničení materiálních i duchovních hodnot nemá rozumný smysl. Rozlišujícím kritériem je otázka motivace. Je nutné odlišovat vandalismus od programového, instrumentálního násilí. Při něm není ničení kulturních hodnot samo o sobě cílem, ale jen doprovodným jevem jinak motivovaného chování. V pozadí motivace vandalismu je nuda nebo prázdnota. Z nich vychází potřeba „aby se něco dělo“. Může působit do jisté míry i zvědavost, co se stane a potřeba zasáhnout do světa svoji aktivitou, také touha vyrýt někde svoji značku, což může souviset s potřebou náležitosti, lásky a seberealizace. Jedinci, kteří se uchylují k takovým činům, nejsou z různých důvodů schopni normální seberealizace. Proto ničením vyjadřují svůj nesouhlas se společností, uvnitř které sice žijí, ale nejsou s ní spokojeni.“¹³

2.5 Závislosti

Jsou velmi rozšířenými sociálně - patologickými jevy u nás, neboť, jako jsem již uvedl v předchozích kapitolách, kromě dospělých, čím dál tím více k tomuto nežádoucímu jevu inklinuje mládež, a to z důvodu její mravní a inteligenční nevyspělosti. Ten jev potvrzuje také fakt, že dostupnost prostředků podporující závislosti je velmi snadná. Prakticky v každé obci nebo městě lze najít obchod s alkoholovými a tabákovými výrobky, kde si je mohou mladiství bezproblémově zakoupit. Taktéž v každém městě a už i obcích

¹³ NAVRÁTILOVÁ, Iveta. Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže. Olomouc, 2012. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Kadlec. str. 34

můžeme nalézt restaurační zařízení, kde jsou k dispozici tzv. VLT automaty, tedy softwarové výherní automaty, které nevytvářejí nic jiného než závislost zvanou „gamblerství“. Co se týče jiných návykových látek např. cannabis, amfetamin a metamfetamin, extáze apod., tak tomu lze říci, že se uživatelská základna bohužel čím dál tím více rozšiřuje.

„Česká republika překonává u všech drog evropský průměr v jejich užívání, což je alarmující především u alkoholu v řadách mládeže. Průměrná spotřeba čistého alkoholu na jednoho obyvatele včetně kojenců je v ČR podle statistik 9, 9 litrů za rok, což svědčí o velké popularitě alkoholických nápojů v naší společnosti a o jejich velké toleranci“ (MF Dnes, 2001, s. 4)

Alkohol - Alkoholismus bývá nejvíce podceňovanou, ale zároveň nejrozšířenější toxikománií. Bohužel i jednorázové alkoholové opojení je pro nezletilého nebezpečné. Ti si totiž nedokážou při pití alkoholu stanovit přesnější hranice a až jedna pětina opilých nezletilých končí v bezvědomí a čtyři z pěti jsou nebezpeční svému okolí, perou se, působí výtržnosti, přepadají ostatní, zejména nejvíce bezbranné osoby (seniory, mladší děti, ženy) a v neposlední řadě kradou. Většina těchto nezletilých se dostane do rukou odborné péče, avšak v málo případech je toto jednání ohlášeno ze strany příbuzných, neboť ti hlavně jejich chování omlouvají. Také postoj veřejnosti je k tomuto problému značně shovívavý.

Toxikomanie - Drogová závislost neboli toxikomanie je odvozena od řeckých slov toxikon – jed a mania – šílenost, zuřivost, nadšení. Podle definice WHO je toxikomanie definována jako *„duševní a někdy také tělesný stav, vyplývající ze vzájemné interakce mezi organismem a drogou, charakterizovaný změnami chování a jinými reakcemi, které vždy zahrnují puzení brát drogu stále nebo opakovaně pro její účinky na psychiku, někdy také z obav před vznikem velice nepříjemných abstinčních příznaků.“*¹⁴

V případě toxikomanie hovoříme o duševní a tělesné závislosti, která značně ovlivňuje fyziologické a intelektové projevy takto postižených osob. Osobnost narkomana postupně

¹⁴ ČEVELA, R. a kol. *Výchova ke zdraví pro střední zdravotnické školy*. Praha: Grada, 2009, ISBN 978-80-247-2860-5, str. 59

ztrácí původně dosaženou úroveň socializace, což bývá důsledkem jeho exkluze. Hodnoty závislé osoby jsou postupně ovládnuty pouze jediným a hlavním motivem, a to získat drogu. Dlouhodobé užívání drog zapříčiňuje destrukci osobnosti. Dochází k duševním změnám a postupně i k tělesnému chátrání. Opatřování zdrojů k nákupu návykových látek vede k trestné činnosti. Motivací k užívání drog je mnoho, nejčastějším důvodem k užívání je experimentování, navazování na lehčí drogy, nuda, snaha zbavit se pocitu méněcennosti a nepříjemné úzkosti, strachu, pocitu prázdnoty, nepochopení okolím apod.

Gamblerství - Tato problematika se týká především jedinců adolescentního věku a mladých dospělých, kteří mají v oblibě adrenalinovou zábavu a snaží se o zlepšení své ekonomické situace, neboť jsou zpravidla závislí na svých rodičích nebo zákonných zástupcích. V období, prvních brigád, kde si jedinci přivydělávají, mají také potřebu svůj příjem zvyšovat a často inklinují k některým jevům, jako je sázení ve sportu nebo zmiňované gamblerství. Naivně si myslí, že takto svůj příjem zvýší, ale nakonec se stane to, že své úspory prohrají a snahou o navrácení peněz se mnohdy i zadlužují.

„Gambling neboli patologické hráčství je označováno jako nezvládnutý životní styl. Jedná se o poruchu chování, kterou jedinec reaguje na nevědomý nevyřešený vnitřní konflikt. Vliv mohou mít i predispoziční faktory, kdy se děti tímto chováním inspirovaly již u svých rodičů. Příčinou může být i výchova v rodině buď zanedbávající, nebo naopak zdůrazňující finanční situaci. Toto chování se také může projevit jako reakce na nějakou stresovou situaci, např. úmrtí nebo rozvod rodičů, především v období adolescence nebo rozporuplná výchova v dětství. Mezi osobnostní dispozice, které se často považují za příčiny hráčské závislosti, řadíme pochybnosti o sobě samém, nejistota, nízká frustrační tolerance, nedostatek vlastní odpovědnosti, neschopnost odložit uspokojení vlastních potřeb, hledání úniku v krizových situacích, dále jsou uváděny i faktory nespecifické, např. defektní rodinná výchova, vliv party nebo osamělost. Gamblerství se objevuje nejčastěji v období adolescence a rané dospělosti, často v souvislosti s prožívajícím stresem. Patologičtí hráči bývají většinou extrovertně orientovaní, osoby velmi energické s narcistickými sklony. Tato závislost se zpravidla zhoršuje v době konfliktů, ať v rodině nebo s partnerem, nebo když je ohrožena jejich sebedůvěra. V této souvislosti je stále více diskutovaná počítačová závislost u dětí, která může být předzvěstí závislosti na automatech. Většina autorů vidí v počítačových hrách možnost ohrožení především

z hlediska obsahu her, protože ten v téměř všech případech prezentuje agresivitu a násilí“¹⁵

2.6 Šikana

Problematika kázně a morálky společnosti se promítá i do školního prostředí, kde pedagogové zažívají nebývalý nárůst sociálně patologických jevů, ze kterých je to nejčastěji neukázněné chování a s ním spojené porušování školního řádu, záškoláctví, šikana, agrese apod. Ve školním prostředí dítě řídí své chování dle dvou základních norem – psaný školní řád, a nepsané pokyny, příkazy, instrukce a nařízení ze strany pedagogů, vychovatelů, od vedení školy nebo jejich dalších zaměstnanců.

Šikanu můžeme definovat jako násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který se nemůže této situaci vyhnout a není schopen se jí účinně bránit. Cílem šikany je získat převahu nad druhou osobou jakýmkoli způsobem. Šikanování je nebezpečný sociálně patologický jev, při němž je zejména omezována osobní svoboda, svoboda rozhodování, je ponižována lidská důstojnost a čest, mnohdy je obětí ubližováno na zdraví či na majetku. Šikana ve škole se projevuje tím, že jeden nebo více žáků úmyslně, opakovaně týrá a zotročuje spolužáka nebo spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.

Známe 3 nejběžnější motivy vzniku šikany:

- **žárlivost:** žáci závidí druhému žáku něco, co oni sami nemají, a tak se mu mstí;
- **upoutání pozornosti:** agresor jako herec na divadle touží být středem pozornosti publika, dělá tedy všechno pro to, aby získal obdiv u spolužáků;
- **zabíjení nudy:** šikanování přináší citově prázdnému tyranovi vzrušení a konečně najde, co ho skutečně baví.

Příčin vzniku šikany je mnoho. Mezi ty nejzákladnější patří např. tlak kolektivu, kdy je jedinec nucen, aby se choval tak, jak se očekává; např. chlapec, aby byl mužně tvrdý, nikoli změkčilý, nebál se rány a v případě potřeby ji dovedl dát. Dalším takovým

¹⁵ NAVRÁTILOVÁ, Iveta. Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže. Olomouc, 2012. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Kadlec, s. 40

typickým příkladem je touha po moci, přání ovládat druhého, kdy si agresor vyloženě jde za účelem prospěchu z vlastní pozice (nabytí hmotné věci, peněz...) či uspokojení vlastního ega nebo pro samotný „pocit moci“ – její „chut“ a pro dobrý pocit, je-li nám někdo vydán na milost a nemilost. Ovšem známe i příčiny méně komplikované, ale zato velmi agresivní, jako je krutost sama, nebo případné sklony k agresivitě, kde vidět někoho trpět působí jedinci potěšení (nejedná se vždy o čistě deviantský sadismus). V neposlední řadě mohou být příčinou vlastností, jako je zvědavost, experiment, nuda, touha pobavit se, kde týrání funguje jako pokus: Jak bude druhý jedinec reagovat na ponížení a bolest, jak se projeví jeho strach a kam až mohou vést hranice ponížení. Nicméně důraz u příčin šikany by se měl klást zejména na nevhodnou výchovu jedince, a to ze strany rodičů nebo zákonných zástupců.

3 PŘÍČINY VZNIKU PROTIPRÁVNÍHO JEDNÁNÍ MLÁDEŽE

Jak a v čem spatřovat příčiny kriminálního nebo delikventního chování u mládeže? Jelikož kriminální jednání jako jev závažného porušování všeobecných společenských norem se datuje už do období, kdy se začala utvářet a formovat lidská společnost a s ní právě výše uvedené společenské normy. Protože kriminální chování vážným způsobem narušuje plynulý a spořádaný chod společnosti, je proto po právu považováno za velmi závažné antisociální chování, proti kterému se společnost snaží co nejefektivněji chránit a bránit. A právě na základě těchto zjištěných skutečností je předmětem zkoumání vědy o člověku a také zjišťování příčin delikventního a kriminálního chování, hledání prostředků předcházení kriminálního chování členů společnosti a hledání možností a způsobů nápravy delikventních jedinců. Právě možnost nápravy delikventních jedinců je přímo závislá na pochopení příčiny tohoto nežádoucího chování, které vybočuje z morálně správných norem společnosti.

V této kapitole se proto budu snažit co nejvíce vystihnout příčinný vztah jak ze strany endogenních (vnitřních), tak i ze strany exogenních (vnějších) vlivů. Při zpracování této kapitoly se budu zajímat tedy zejména o vrozené dispozice jedince, v jakém důsledku a za jakých podmínek mohou zapříčinit vývoj osobnosti směrem k různým poruchám chování. Jak jsem výše uvedl na problematiku příčin delikventního a kriminálního chování, které má u mladistvých zejména za důsledek ničení cizího majetku, tedy vandalismu, se podíváme i ze strany vnějších vlivů, tedy vlivu výchovy primárně ze strany rodiny, sekundárně ze strany prostředí školy a neposlední řadě ze strany vrstevnických skupin a s tím i spjatými mimoškolními aktivitami.

„Porucha chování je z hlediska speciálně pedagogického každá negativní odchylka od normy, která má obraz trvalého a vědomého jednání označováno jako nežádoucí projevy v chování, které mohou vyústit až do stádia delikvence a kriminality.“¹⁶

¹⁶ DELIKVENTNÍ CHOVÁNÍ A PŘÍČINY VZNIKU [online]. 2011 [cit. 2011-30-10]. Dostupné z: <<http://www.fzsbarr.cz/files/stranky/13/delikvence,-kriminalita.pdf>>.

3.1 Vnitřní příčiny vzniku protiprávního jednání mládeže

Vnitřní (endogenní) faktory jsou nedílnou součástí příčin kriminálního nebo deliktního chování jedince. Jde o složku dědičnou, tedy o tu, která se utváří již v prenatálním období a je součástí osobnosti každého z nás. Nazýváme je vnitřními faktory, protože ovlivňují naše chování, naše pohnutky, které vyházejí z našeho nitra, avšak ne z vlivu našeho okolí.

„Znevýhodnění těchto dětí spočívá jak ve složce somatické, tak i psychické a senzorické. Jejich vývoj neprobíhá normálně a děti se vymykají svým chováním normálnímu prostředí. Mají velký problém se do klasického prostředí začlenit. Postižení může být různé, počínaje drobnými úchylkami a konče těžkými, s životem neslučitelnými defekty. Existuje řada příčin, které mentální vývoj člověka narušují, zpomalují nebo jej odchyľují od normy. Jedna a táž příčina může dokonce vytvořit zcela odlišný obraz poškození, nebo také dvě odlišná poškození mohou mít nejrůznější kombinace příčin. Proto žádné klasifikování příčin mentální retardace nemůže být zcela úplné.“¹⁷

Autoři Novotný a Zapletal (2004), tvrdí, že při narození si každý jedinec přináší na svět určité dispozice, které nejsou ani špatné ani dobré. Mluvíme zde například o dědičnosti, osobnostních rysů, inteligence, poruchách či poškození mozku při úrazech, porodních komplikacích a z poruch reaktivity autonomního nervového systému. Kromě biologických determinantů mají dle těchto autorů význam také biologické anomálie či odlišnosti, kterými můžeme rozpoznat vzhled člověka nebo jeho zdravotní stav. Skopalová (2010) s těmito autory souhlasí a k těmto dispozicím navíc přidává ještě sníženou úroveň rozumových schopností.

„Dítě přichází na svět do konkrétních sociálních podmínek s určitým genetickým vybavením a určitými dispozicemi, které jsou předem těžko jednoznačně odhadnutelné. Jeho chování v raných vývojových fázích socializace může vykazovat takové (např. agresivní) projevy, které by nepoučený pozorovatel mohl považovat za počátek asociality. V tomto ohledu je důležité sledovat, zda se některé sociálně nepřijatelné reakce dítěte upravují v závislosti na jeho biologickém a psychickém zrání či získávají trvalejší ráz.“

¹⁷ BROŽÁKOVÁ, Jitka. Kriminalita mládeže. Olomouc, 2011. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D., s. 35

*V prvním – především předškolním – období je nutno při hodnocení projevů dítěte brát v úvahu, zda se jedná o proces seznamování se s vnějším světem a experimentování se svými schopnostmi a možnostmi, či zda jde již o záměrné vytváření a opakování asociálních projevů, např. zda lze hovořit o přerůstání počátečního dětského egocentrismu do zjevného egoismu či dětské lhavosti do záměrného deformování pravdy. Soudí se, že teprve mezi osmým až jedenáctým rokem jsou normálně se vyvíjející děti schopny správných myšlenkových operací, jež se ovšem vztahují pouze ke konkrétním objektům, a teprve mezi jedenáctým až čtrnáctým rokem věku dochází k tvorbě schopnosti logického myšlení tak, jak ji nacházíme u dospělých jedinců.*¹⁸

Vzhledem k mé letité policejní praxi mohu spolehlivě konstatovat, že doposud hlavními pachateli nejen vandalismu, ale i ostatních majetkových přečinů a deliktů (např. loupežné přepadení, vloupání do rekreačních a zahradních chat apod.) jsou převážně osoby mužského pohlaví, tedy zejména mladší chlapci a mladší muži ve věku od 14 až 25 let. Odborníci tento jev přisuzují hormonu testosteron, který určuje jakousi mužnost, nicméně mají jej i osoby ženského pohlaví, ale v minimálním množství. Hormon testosteron má vyvolávat při vzruchu do krve jedince látku zvanou adrenalin, která zapříčiňuje zvýšenou agresivitu právě u zmíněných mužů. Nesmíme také opomenout ženskou část populace, která také v posledních letech čím dál tím více přispívá k zvyšujícím se číslům obecné kriminality a delikvence na našem území. Jedná se však převážně o drobné krádeže v obchodech nebo na veřejných prostranstvích, kde je velká fluktuace lidí. Také mohu z mé praxe policejních výslechů uvést, že ženy, ale zejména dívky, mají větší sklony k patologickému lhaní více než muži. Tohle by mohlo svědčit o pravdivosti tvrzení, že ženy jsou brilantními manipulátorky už od dětství, Toto je však více téma do psychologických oborů, nežli do sociální pedagogiky.

3.2 Vnější příčiny vzniku protiprávního jednání mládeže

Pokud chceme hovořit o příčinách na základě vnějšího vlivu, musíme si uvědomit, že ovlivňování jedincova vývoje osobnosti pochází nejen z nejbližšího okolí (např. rodina,

¹⁸ CZABE, Jindřich. Kriminalita páchaná nezletilými a mladistvými a její řešení. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D, str. 22

škola, vrstevnické skupiny), ale i z mnohem vzdálenějšího prostředí. Hovořím zde o globalizaci, její propletení s naší kulturou, ovlivňováním prostřednictvím masmédií, celosvětovou bezpečnostní politikou, ekonomikou, ale i katastrofami, neboť globalizace se projevuje jako pavoučí síť – jakýkoliv sebemenší faktor z několika tisíc kilometrů vzdáleného místa, může ovlivnit události místní. Jako nejběžnější příklad můžeme uvést zvyšující se cenu ropy nebo zemního plynu na východní polokouli, která v tuzemsku nutí prodejce paliv vzniklých z těchto zdrojů zvyšovat jejich cenu, což následně způsobuje hlubší zásah do finančních zásob zaměstnavatelů a domácností, následkem čehož dochází k omezování kupříkladu dalšího rozvoje dětí a mládeže během vzdělání a výchovy.

Jako o dalším, bližším prostředí můžeme hovořit o tzv. makroprostředí, které se přisuzuje obvykle území daného státu, pro potřeby diplomové práce, hovoříme o území České republiky. Každé makroprostředí (stát) má svoji specifickou kulturu, která se vyvíjí v průběhu stovek let. Můžeme spolehlivě říci, že kultura je produktem společnosti a vypovídá o její vyspělosti. V případě naší republiky mluvíme o vývoji více než tisíciletém, kde po většinu času byla pod nadvládou cizích národů, což vypovídá o tom, jak silné národní povědomí a silnou vůli museli předkové mít, když nám tento odkaz, odkaz tvořen z nám známých hodnot, tradic, morálních postoj, byli schopni předat. Smysl vlivu makroprostředí spočívá dle mého názoru tedy v tom, že každému jedinci v něm žijícím, jsou z generace na generaci předávány takové vlastnosti a rysy, které korespondují s jeho kulturou a tradicemi a které jsou považovány společností tohoto prostředí za nejsmysluplnější a nejmorálnější.

V souladu s výše uvedenými společenskými normami se také vyvíjeli hodnoty a tradice na úrovni regionálního prostředí, za což můžeme považovat dnešní rozdělení krajů a okresů. Tradice a hodnoty vytvořené na těchto území sice korespondují s makroprostředím, ale jsou více specifické, což připisujeme zejména geografickým faktorům. Takovým typickým příkladem může být Ostravsko, kde převážná část obyvatelstva pracovala v uhelných dolech, které se postupně zavírají, což zapříčiňuje velikou nezaměstnanost a prohlubování ekonomických rozdílů. Obyvatelé takto postižení obvykle mění svůj hodnotový systém, čili začnou si více vážit věcí, které byly předtím samozřejmostí, a tomuto posléze učí i svým potomkům. Naopak v hlavním městě, v Praze, kde nebyla nikdy nouze o práci, vychovávají své potomky v prostředí, které disponuje mnohými prostředky potřebnými k vzdělání a výchově.

Co se týče lokálního prostředí, tedy města nebo obce, zde záleží na správném ekonomickém hospodaření zastupitelů, od kterého se pak odvíjí materiální zabezpečení mimoškolních aktivit, jako jsou multifunkční hřiště, klubovny, zájmové kroužky apod. Hlavními znaky obcí a měst (tj. o maximální velikosti okresního města do 20 000) jsou provázanost formálních i neformálních vztahů a ztráta anonymity, která se spíše vyskytuje převážně v krajských metropolích. Občan takto malé obce nebo města většinou pracuje a žije v konformitě, neboť netouží vyčnívat z takto malé společnosti. Tomu musí přizpůsobit svůj styl a způsob života a naučit to i svým potomků.

Z kapitoly vnějších vlivů nás však nejvíce zajímá tzv. mikroprostředí, za které můžeme považovat domov, školní třídu, klubovny, zájmové kroužky a s tím tedy spjaté formální a neformální vztahy.

3.2.1 Rodinné prostředí

Mezi elementární výchovný činitel samozřejmě patří rodina, která má možnost v jedinci utvářet ty charakterové vlastnosti, schopnosti, které jsou v souladu s kulturou daného prostředí.

„Rodina má zásadní vliv na výchovu jedince a to z toho důvodu, že jej ovlivňuje již od narození. Na dítěti se tak během jeho života v rodině, projevují všechny její pozitivní i negativní vlivy. V případě, že rodina není funkční a z jakékoliv příčiny neplní svoji úlohu, vzniká vysoké riziko pozdějšího delikventního chování dítěte, které v takové rodině vyrůstá. Jako příklad lze uvést násilnické chování otce, jehož si může dítě vzít jako vzor, se kterým se pak po zbytek života ztotožní. Jeho vštípený vzorec násilnického chování, může vyústit nejprve v delikventní a posléze i kriminální chování. Převzatý vzorec chování se nemusí týkat jen násilí, ale také neuznávání morálních hodnot. Je-li rodič kriminálně závadovou osobou, která nemá morální zábrany, opět existuje riziko, že dítě bude jeho vzorec chování přebírat. V takové rodině se neprojevuje základní funkčnost a můžeme tak hovořit o rodině disfunkční. Rodinou funkční lze označit tu, kde jsou plněny její funkce v jakési rovnováze.

*Někde uprostřed je rodina, kde sice nejsou plněny všechny její funkce, nicméně nedochází k vážnému narušení výchovy dítěte.*¹⁹

Z přednášek sociální pedagogiky víme, že rodina plní několik základních funkcí, mezi které patří funkce výchovná, jež má základ v zákoně o rodině, a na jehož základě je určena zodpovědnost rodičů vůči svým dětem. Tato funkce zajišťuje jak řádnou výchovu a vzdělání, tak i učí správným mravním zásadám. Další funkcí je jedna z hlavních a to funkce citová, čili emocionální, kdy rodiče svému dítěti vytváří nejen citové zázemí, ale také jim zajišťují pocit bezpečí a uspokojování jejich potřeb Ekonomicko-zabezpečovací funkce spočívá v zabezpečení materiálních potřeb dětí a to za pomoci finančních prostředků, jež rodič zpravidla získá začleněním se do pracovního procesu – i tímto může být dítěti zajištěn správný i zdravý vývoj. Funkce biologicko-reprodukční nevznikla zřejmě pouze z přirozeného pohlavního pudu vedoucího k plození a rozmnožování se, jež uspokojuje biologické potřeby rodiny, ale možná také pro pocit spokojenosti či potřeby své potomky připravovat na život a chránit je.

Z výše uvedeného je zřejmé, že rodina, jako nejzákladnější element výchovy, je zodpovědná za správné udávání směru ve vývoji jedince a že její absence může zásadně tento správný vývoj narušit.

„Pobyt dítěte v dětském domově zřejmě nepříliš kladně ovlivní život každého dítěte, jež si touto institucí prošlo, i když v dnešní společnosti se tyto ústavy diametrálně odlišují od těch předcházejících. Dětské domovy dnes spíše již připomínají klasické bytové jednotky, nežli pokoje přeplněné dětmi, setkáme se v nich s různými výchovnými programy, jež jsou určeny různým věkovým kategoriím. I když však dnešní dětský dům dítěti poskytuje komfortnější péči nežli v dobách minulých, pobyt v něm dětskou psychiku a chování dozajista ovlivňuje. Už jen otázky „Proč nemám rodiče, co se s nimi stalo? Nebo: Proč mě opustili a nechali mě tady? I ty mohou v dítěti zanechat pocit pochybností o něm samotném či pocit nenávisť vůči světu a touhu po odplatě, od čehož ke kriminalitě také není příliš daleká cesta. Tyto děti také zpravidla neumí správně navazovat společenské vztahy

¹⁹ ŽAMPACH, Jaroslav. KRIMINALITA MLÁDEŽE JEJÍ FORMY, PŘÍČINY A MOŽNOSTI PREVENCE. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D. str. 25

a nalézat v nich uspokojení, neboť jsou zvyklé pouze na vrstevníky a také ústavní výchovu, nejsou schopny respektovat nejen dospělé osoby, ale také mimoústavní instituce“²⁰

3.2.2 Školní prostředí

Dalším neméně důležitým činitelem výchovy a vzdělání jsou škola a školská zařízení, která hned po rodině upevňují charakter a komunikační schopnosti jedince na bázi formálních vztahů (učitel x žák) a neformálních vztahů (žák x žák), a v neposlední řadě vzdělává a tím zároveň zvyšuje intelekt, což jsou základní elementy vývoje osobnosti.

Dle autorů Osmančíka a Švancary (1968, s. 87) je povinná školní docházka známá již z dob Marie Terezie, kdy dítě, zpravidla ve věku 6 let, muselo začít navštěvovat základní školu a to po dobu 5 let a která bude ovlivňovat jeho život: *„Vedle rodičů ovlivňuje v tomto období jeho život osobnost učitele, kolektiv třídy, stálost nebo změny tohoto kolektivu, organizace práce ve škole, soustava trestů nebo odměn, stupeň ukázněnosti a vůbec úroveň výchovné a vyučovací práce školy, mládežnické organizace apod. Kromě uvedených faktorů se mění také struktura požadavků na žáka. Tyto požadavky předpokládají souběžně se svou stoupající tendencí, také vzrůstající mentální a vůbec celkový rozvoj osobnosti. Stoupají v každém postupném ročníku, kladou na žáka postupně se zvyšující nároky, ale jsou současně prostředkem jeho rozvoje.“*

Škola je dle mého názoru druhým hlavním socializačním činitelem v rámci edukace v sociálních interakcích a sociální percepci. Nikde jinde jedinec, tedy dítě, nedostane takovou tzv. školu života, jako právě ve vzdělávacích zařízeních. Naučí se respektu autoritám,

k sobě samému a vážít si své tvorby, do které vynaloží tolik snahy.

Škola a další podobné instituty mohou mít však i negativní vliv na vývoj jedince, neboť je to prostředí kde mohou být konflikty vyvolány právě díky biologickým predispozicím, nebo špatným přístupem k výchově v rodině, což se později reflektuje ve zmíněném školním prostředí tak, že dochází k častým agresivním projevům ze strany žáků, které mohou mít za následek vznik delikventního chování.

²⁰ CZABE, Jindřich. Kriminalita páchaná nezletilými a mladistvými a její řešení. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D. str. 28

„Přestože současná škola by měla směřovat k demokratickým principům ve výchově, měla by vést žáky ke komunikaci a respektu, objevuje se u dětí a mládeže stále častěji jeden z nejvýraznějších sociálně patologických jevů – a to je šikanující chování. Poslední výzkumy ukazují, že na našich školách prošlo šikanou 41% dětí – toto je varující signál a pokud bude především pedagogická veřejnost před tímto fenoménem zavírat oči, lze předpokládat, že výskyt agresorů či obětí se bude stále zvyšovat. Stále se setkávám s názory ředitelů škol, že na jejich zařízení se nic takového nemůže stát, a pokud se šikanující chování u nich v nějaké formě objeví, jde „pouze“ o hru, která je v podstatě nevinná. Agresoři tak zůstanou nepotrestaní a oběť si nese do dalšího života pocit nespravedlnosti a křivdy.“²¹

Správný směr ve výchově by měla právě udávat jistá, srozumitelná interakce mezi pedagogem a žákem. Učitel by měl porozumět osobnosti potřebám a odchylkám osobnosti žáka, stejně jako by měl žák respektovat pedagogovo postavení a funkci. Častým narušováním těchto pomyslných leč všeobecně uznávaných hranic vede k pravidelnému porušování pravidel ze strany žáka.

„Cílem školy je své žáky něčemu přiučit a tím je připravit na jejich budoucí život. Aby k tomu došlo, je důležité, aby měl každý učitel u svých žáků vybudovanou jistou autoritu, jelikož bez ní můžeme výuku přirovnat házení hrachu na stěnu. Bohužel tomu tak v některých případech není, a učitel, který je sice výborně vzdělaný a jeho přístup k náplni práce je bezchybný se velice často může setkat se zcela nevhodným chováním žáků k jeho osobě. Důvodů je mnoho – ať se již jedná o mladý věk učitele, zvláštní barvu hlasu či ne příliš pěknou vizáž – na to vše žáci kladou důraz a nezamlouvá-li se jim něco, okamžitě to dají znát, čímž samozřejmě „podkopávají“ nejen učitelovo sebevědomí, ale právě také autoritu. Je-li osobnost učitele silná a dokáže se těmto útokům postavit, má v podstatě vyhráno, jelikož žáci poznají, že zřejmě není radno si s touto osobou „zahrávat“ a od nevhodného chování a útoků na učitele postupem času upustí. Bude-li však učitel toto chování snášet a dávat na sobě znát „přesilu“ žactva, autoritativní postavení nikdy nezíská, útoky se budou stupňovat a dotyčného učitele mohou trvale poznamenat. Obdobou poté může být situace opačná a to nevhodné chování učitele vůči žákovi. Bude-li totiž ten

²¹ ZDENĚK MARTÍNEK, [obrázky] Petra Kameníčková. Agrese a agresivita u dětí a mládeže. Vyd. 1. Národní institut pro další vzdělávání, 2008. ISBN 80-869-5629-6, str. 4

dávat najevo svou autoritu a sílu nepřiměřenými úkoly a tresty, nejen že budou mít studenti obavu z každé vyučovací hodiny s ním, ale onen strach jim může způsobit psychické potíže či traumata.“²²

3.2.3 Vrstevnické skupiny a delikventní party

Každý z nás chtěl už od počátku dětství přes období dospívání patřit ke skupince dalších vrstevníků, nebo i k starším, neboť většina z nás byla vychována ve společenském duchu, kde exkluze v nějakém mikroprostředí (třída v mateřské školce, škole, zájmovém kroužku) byla tím nejhorším potrestáním vůbec. Ať jsme si to uvědomovali nebo ne, chtěli jsme už v útlém dětství mít jakési sociální postavení a být oblíbený, což znamenalo „být chtěn“ v partě.

„Členství v různých vrstevnických skupinách bývá útočištěm především těch jedinců, kteří vyrůstali v dysfunkčních rodinách či byli nějakým způsobem odsouváni ve škole. Během vlastního vývoje mladého člověka, je členství v těchto skupinách pro něj samotného stěžejním, jelikož se zde učí novým rolím, jež bude ve společnosti zastupovat v budoucnu, snaží se zde osamostatnit a najít vlastní životní cestu, čímž se mohou dostat do různých generačních stylů: „Tento proces probíhá u různých jedinců rozdílně v závislosti na jejich bio-psycho-sociální konstelaci, u některých jedinců má spíše pozitivní tvůrčí náboj a u některých negativně destruktivní. Každopádně členství ve vrstevnické skupině dovoluje nejen získat odpovědi na otázky, které si mladý člověk klade, ale zároveň – a to je možná důležitější – takové otázky vůbec zformulovat. Především pro mladistvé se skupina vrstevníků stává oporou a útočištěm při snaze o osobnostní emancipaci z rodiny a školy, prostředkem přípravy pro dospělost. Kriminální a nekriminální jedinci se pak liší v intenzitě odmítnutí dosavadních autorit a charakteru výběru vrstevník.“²³

Party nabízí určitou anonymitu, ve které je však umožněno danému jedinci vyniknout. Ten má tak pocit jisté sounáležitosti. *„V partě dochází k uspokojování potřeb*

²² CZABE, Jindřich. Kriminalita páchaná nezletilými a mladistvými a její řešení. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D. str. 31

²³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol.: Kriminologie. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2004. 397 s. ISBN 80-7357-026-2

*sounáležitosti a seberealizace, ke kterému v rodině i v normálním školním prostředí nedochází.*²⁴

3.3 Smíšené příčiny vzniku protiprávního jednání mládeže

U příčin smíšených jde o to, že vnitřní a vnější vlivy této problematiky u dětí jsou velmi úzce spjaty, až se dá říct, že spolu splývají a vytvářejí tak napětí mezi jedincem a společností. Projevuje se to především poruchami v adaptaci a celém procesu socializace dětí. Může se jednat o poruchy chování, které se začínají projevovat v nízkém věku a ke konci dětského věku jsou závažnější a hůře řešitelné. Frekvence těchto poruch je značná a vyžaduje si zásah odborné péče - etopeda. Dále se může jednat o sebevraždy a sebevražedná jednání a dále o delikventní chování dětí, kdy z celkové trestné činnosti se děti dopouštějí 6 – 7 % provinění.

²⁴ FISCHER, S., ŠKODA, J. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 2009. 161 s. ISBN 978-80-247-2781-3

4 PRÁVNÍ ÚPRAVY ŘEŠÍCÍ PROTIPRÁVNÍ JEDNÁNÍ MLÁDEŽE

Společnost se v průběhu desetiletí naučila vnímat mládež jako jistý druh subkultury, který vzhledem k jejich mravní a rozumové vyspělosti vyžaduje jistou adaptaci ze strany sociální, psychologického a právního hlediska. Z psycho – sociálního hlediska jsou kroky ke změně v přístupu podnikány pravidelně, neboť dynamika doby. Legislativa, která by měla být přizpůsobena aktuálním potřebám společnosti, se však vyvíjí mnohem pomaleji, jelikož tvoření právních norem proces celkově zdlouhavý- Poslední takovou právní úpravou, řešící problematiku mládeže je z. č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže.

4.1 Zákon č. 218/2003 Sb.

„Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, které jsou uvedené v trestním zákoně, opatření ukládána za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Zákon se vztahuje na dvě věkové skupiny mládeže a to na děti, které jsou mladší patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného a na mladistvé. Projednávání protiprávních činů, kterých se dopustily děti mladší patnácti let a mladiství, je důležité proto, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu tato osoba zdržela a dále proto, aby si našla společenské uplatnění, které bude odpovídat jejím schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěla k odčinění újmy, kterou svým protiprávním činem způsobila.“²⁵

Trestní opatření lze použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu tohoto zákona. Uložené opatření přihlížet k osobnosti mladistvého nebo dítěte k jeho věku a rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu, jeho osobním rodinným a sociálním poměrům, musí být přiměřené povaze a stupni bezpečnosti spáchaného činu. Při ukládání opatření mají být respektovány

²⁵ BROŽÁKOVÁ, Jitka. Kriminalita mládeže. Olomouc, 2011. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D. str. 54

národnostní, kulturní a náboženské tradice mladistvých i dětí mladších patnácti let. Dále je potřeba postupovat s ohledem na věk, zdravotní stav, rozumovou a mravní vyspělost osoby, proti které se řízení vede.²⁶

„Státní zástupce v přípravném řízení a stejně tak i soud pro mládež, postupují k jejich případům tak, aby byla respektována zásada rychlosti řízení a právo mladistvého a dítěte mladšího patnácti let na projednání věci bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě soudem pro mládež. Řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody, která mu byla způsobena protiprávním činem, nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění. Soudci, státní zástupci a policejní orgány, stejně jako úředníci Probační a mediační služby, kteří působí v trestních věcech mládeže, musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží.“²⁷

4.2 Trestní a přestupkové řízení ve věcech mládeže

Jak je v předchozích podkapitolách uvedeno, na subkulturu mládeže se společnost naučila pohlížet rozdílně nejen z bio-psycho-sociologické stránky, ale i z právní. Změna právních norem byla nutná, stejně jako její pravidla v procesu jejich aplikace, tedy v jejich řádu. Jak jsem již naznačil, v této kapitole se zmíním o postupu a sankcích při přestupkovém a trestním stíhání.

4.2.1 Přestupkové řízení ve věcech mládeže

Z právního hlediska je spáchání přestupku, stejně jako spáchání trestného činu, zaviněné jednání, které se však liší hned několika znaky, které jsou uvedeny v jeho právním pramenu – zákoně č. 200/1990 Sb. (dále přestupkový zákon). Těmi základními znaky jsou:

²⁶ Srov. SCHELLEOVÁ, I. Právní postavení mladistvých. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, str. 48-50

²⁷ VANTUCH, P. Kriminalita mládeže a její prevence. Praha: Horizont, Praha, 1984, str. 16

1. Zavinění u přestupku postačí nedbalostní, pokud přestupkový zákon nestanoví jinak, že musí být úmyslné.
2. Společenská nebezpečnost, tedy znak materiální, stanovuje hranici mezi trestným činem a přestupkem, co se týče zejména škody způsobené na majetku. Škoda u přestupku nesmí přesáhnout hranici 5000,- Kč, aby byla projednána v přestupkovém řízení.
3. Za spáchání přestupku nehrozí pachateli trest, jako tomu je v trestním řízení, ale sankce.²⁸

Přestupkový zákon v §5 odst. 1 vysloveně uvádí, že „za přestupek není odpovědný, kdo v době jeho spáchání nedovršil patnáctý rok svého věku. Prakticky vzato, se veškeré přestupkové řízení a úkony s tím související zastavují a následně odkládají dle §58 odst. 3 písm. b stejného zákona, neboť přestupek nelze z výše uvedeného důvodu projednat.

V tom samém zákoně se samozřejmě pamatuje i na osoby, které už mají 15 let, ale stále nedovršili 18 let, tedy na mladistvé. V §19 je uvedeno, že se přihlíží k zvláštní péči, kterou společnost mladistvým věnuje. Je tím myšleno, že pokud by osoba pachatele byla spolehlivě zjištěna, je sankciována pouze do poloviny všech horních sazeb dle přestupkového zákona. Např. za přestupek ve veřejném pořádku (kopání do odpadkových košů, veřejné pohoršení opilstvím apod.) lze udělit pokutu do výše 1000,- Kč. Pokud je pachatelem mladiství, za tento přestupek jej tedy může policejní orgán nebo orgán samosprávy postihnout však nejvýše za 500,- Kč. Druhým příkladem je zákaz činnosti. Ten ukládá např. zákaz řízení všech motorových vozidel od 6 měsíců až po 24 měsíců. Mladistvému zákaz činnosti může být udělen pouze do 1 roku.

Z výše uvedených skutečností tedy vyplývá, že zákonodárci vytvořili právní normu, která udává práva, ale především i povinnosti osobám mladším 18 let tak, aby zároveň nedošlo k markantnímu zásahu do jejich vývoje.

²⁸ Dle §11 odst. 1 z.č. 200/1990 Sb. ve znění pozdějších novel, jsou jako uvedeny sankce uvedeny zákaz činnosti, pokuta, napomenutí a propadnutí věci

4.2.2 Trestní řízení ve věcech mládeže

„V trestním zákoníku se projevují odlišné úpravy trestního stíhání mladistvých od stíhání osob, které v době spáchání trestného činu překročily osmnáctý rok svého života. V návaznosti na čl. 26 odst. 3 Ústavy České republiky se přihlíží k tomu, že mladiství jsou lidé ještě bez životních zkušeností a že jejich dospívání je provázeno výraznými změnami celé osobnosti. Mladiství, i když na jedné straně podléhají vlivům a svodům prostředí, na druhé straně jsou více přístupní vlivům výchovným. Proto je u nich možné vhodným pedagogickým vedením snáz odstranit návyky nepříznivé zdárnému vývoji a rozvinout jejich dobré povahové vlastnosti.“²⁹

Podle § 11 trestního zákoníku není ten, kdo v době spáchání trestného činu nedovršil patnáctý rok svého věku, trestně odpovědný. Trestní odpovědnost mladistvého začíná spácháním trestného činu a to v den, který následuje po dni dovršení patnácti let, a končí v den, když taková osoba dovršila osmnáct let. Pokud tedy spáchá občan čin jinak trestný v den svých patnáctých narozenin, není trestně odpovědný, a spáchá-li občan trestný čin v den svých osmnáctých narozenin, je trestně odpovědný jako mladistvý. Z čehož vyplývá, že teprve následující den po dovršení osmnácti let se u pachatele trestného činu zakládá plná trestní odpovědnost.

„V řízení proti mladistvým je třeba dbát toho, aby vyšetřování, projednávání i rozhodování jejich trestních věcí bylo svěřováno osobám, jejichž znalost otázek souvisejících s výchovou mládeže zaručí splnění výchovného účelu řízení. Orgány činné podle tohoto zákona postupují ve spolupráci s příslušným orgánem sociálněprávní ochrany dětí a s Probační a mediační službou“³⁰

Celý proces trestního řízení je u mladistvých stejný jak u dospělých, má tedy 5 fází: přípravné řízení, předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení, opravné řízení a vykonávací řízení. Celého procesu trestního řízení mladistvých se účastní příslušný orgán sociálněprávní ochrany dětí za účelem posílení výchovného působení, vytvoření podmínek pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí, včasnou reakci na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob a zamezení a předcházení trestné činnosti.

²⁹ BROŽÁKOVÁ, Jitka. Kriminalita mládeže. Olomouc, 2011. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D., str. 55

³⁰ Srov. VANTUCH, P. Kriminalita mládeže a její prevence. Praha: Horizont, Praha, 1984, str. 16

Děti, které nedovršily věku 15 let, jak jsem uvedl v předchozím odstavci, nejsou trestně odpovědné, to znamená, že policejní orgán nebo státní zástupce před započítím trestního stíhání věc odloží dle §159/2 z. č. 141/1961 Sb., neboť je stíhání nepřipustné. Nicméně to neznamena, že je jedince zproštěn odpovědnosti. Soud na základě žádosti státního zástupce nebo policejního orgánu zpravidla nařídí dohled nad jedincem ze strany probačního úředníka nebo kurátora z odboru sociálně-právní ochrany dětí. Dle závažnosti spáchaného činu osoby mladší 15 let také obvykle nařizuje ústavní výchovu, která spočívá v umístění tohoto jedince do jednoho z dětských domovů zřízeného státem, nebo dalšího nápravného zařízení.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

5.1 Cíl práce

Každý student magisterského studia by měl už mít od počátku prvního semestru jasno, jaké téma bude zpracovávat ve své závěrečné práci. Téma by mělo korespondovat s tím, co jej zajímá, co sleduje a studuje průběžně. Dobře prostudované téma nabízí celou řadu problému, ze kterých vyvstává mnoho různých otázek, které jsou pak předmětem výzkumu. V praxi to znamená, že vícero studentů, si může vybrat stejné či obdobné téma, aniž by docházelo k neustálému napodobování. Během studiu daného problému se totiž mohou dopracovat k celé řadě dalších materiálů, což povede k rozdílným výběrům problémů a formulací otázek. V této souvislosti se budou lišit i výzkumné metody a jejich zpracování.³¹

Jako cíl jsem si v mé diplomové práci stanovil identifikovat rizikové skupiny, u kterých se zpravidla sociálně patologické jevy rozvíjí, nalézt možná řešení jejich situace za pomoci vědního oboru sociální pedagogika a orgánů státní správy. Jako rizikovou skupinu jsem charakterizoval delikventní mládež, neboť u ní došlo k porušení jistých společenských norem a stále hrozí, že bude k dalšímu poručování v budoucnosti inklinovat. Snažil jsem se proto v teoretické části zachytit nejběžnější příčiny vzniku sociální patologie u mládeže a to čerpáním z poznatků akademických prací a publikací, s kterými jsem následně pracoval, jako se základním stavebním prvkem mého výzkumu, jehož úkolem je nalézt adekvátní řešení na výše uvedenou problematiku prostřednictvím vhodně zvolených metod a prostředků.

V teoretické části jsem se kromě vymezení pojmů souvisejících s problematikou vandalismu zabýval i příčinami nejen jeho, ale i vzniku celkového protiprávního jednání páchaného mládeží. Uvedl jsem, že příčiny jsou vnitřní, vnější a smíšené. Vnitřní a smíšené příčiny jsou spojeny s biologickými determinanty, což vyžaduje velmi specifický výzkum, který spočívá v jeho časové, finanční a v neposlední řadě odborné náročnosti. Naproti tou vnější příčiny a podmínky lze spolehlivě vypořádat a následným výzkumem verifikovat nebo falzifikovat hypotézy s tím spjaté. Proto jsem se v empirické

³¹ Srov. RADVAN, Eduard a Michal VAVŘÍK. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Institut mezioborových studií Brno, 2009. str .6-7

části mé diplomové práce zaměřil na páchání vandalismu mládeží na základě vlivů vnějšího okolí a přizpůsobil tak tomu i můj výzkum, který je kvantitativně orientovaný.

5.2 Charakteristika výzkumného souboru

V úvodu jsem představil svůj sociální status, který spočívá v práci u Policie České republiky. Profesi policisty nelze brát jako běžný zaměstnanecký poměr. Policista při skládání služební přísahy slibuje republice a jejím občanům, že bude chránit jejich zdraví, život a majetek i za cenu toho, že by měl položit život svůj. V duchu tohoto slibu jsem tedy nastoupil policejnímu sboru i já, kde jsem si uvědomoval, že abych mohl vykonávat svoji profesi kvalitně a bez pochybení, je nutné, abych se neustále vzdělával.

Základní odborná příprava, která vzdělává nové policejní příslušníky, poskytuje základní poznatky z hlediska právního, správního ale i psychologického, zejména pak v aplikování těchto poznatků v modelových situacích, které mají policejní příslušníky připravit na přímý výkon, tedy tzv. do ulic. Když jsem absolvoval tuto odbornou přípravu a nastoupil na své první obvodní oddělení, zjistil jsem, že policejní praxe vyžaduje mnohem více než teorii, kterou nám přednášeli kolegové, jejichž vlastní praxe skončila mnohdy před desítkami let.

Školení v rámci resortu ministerstva vnitra, která probíhají pouze ojediněle, mi nikdy nevysvětlily příčiny vzniku protiprávního jednání u mládeže, spíše jen upozornily na současné právní normy, které jejich deliktní jednání upravují. Z těchto důvodů jsem se snažil vyhledat obor, který by mne všestranně vzdělal v oboru psychologie, sociologie a práva a následně tak lépe připravil na výkon služby u Policie ČR. Jako nejvhodnější obor mi byla mými kolegy doporučena sociální pedagogika, za což jsem jim vděčný. Studium na Institutu mezioborových studií v Brně mi poskytl edukaci, která mi umožnila efektivně pracovat s poznatky z mé policejní praxe.

Během mnohých šetření trestných činů a přestupků majetkového charakteru jsem častokrát, a v posledních letech ve většině případů, došel k závěrům, že pachatelé vandalismu (sprejování budov, sprejování vlaků, rozbíjení odpadkových košů, rozbíjení vozidel, oken u budov apod.) jsou převážně osoby věku 14 – 20 let, tedy mládež. Páchání těchto deliktů probíhalo obvykle pod vlivem návykových látek, v českém prostředí těch nejdostupnějších, jako je alkohol a marihuana. Meziročně evidujeme na území bývalého

blanenského okresu průměrný nárůst vandalismu páchaného mládeží o 15 %. Vzhledem k tomu, že pracuji jako policista obvodního oddělení v Boskovicích, mám možnost ideálního výzkumného prostředí. Během svých občůzkových služeb zejména těch nočních, jsem si všimnul několika jistých spojitostí mezi jednáním skupin mládeže nejen v obcích okolo města Boskovice ale i v městě samotném. Vypozoroval jsem, že tyto skupinky mladistvých ať v obcích, nebo městech, mají tendence se pohybovat po stejných místech a to podvečerních, večerních a nočních hodinách. Nejběžněji se jedná o kryté zastávky, či zastřešená posezení letních kin, kde zpravidla požívají návykové látky, což mi bylo potvrzeno orientačními zkouškami testery na přítomnost tzv. alkoholových i nealkoholových drog, které byly vždy pozitivní. Toto prostředí jim dle mého názoru poskytuje útočiště před očima kritické společnosti. Během takto trávené času se poté dopouštějí vandalismu a to primárně na majetku obcí a měst, sekundárně na majetku soukromých osob, které se projevuje ve sprejování budov, rozbíjení oken, vyvracení značek, utrhávaní bočních zrcátek u vozidel aj.

5.3 Výzkumné otázky a hypotézy

Na základě výše uvedených poznatků jsem tedy dospěl k 3 hypotézám:

1. Mládež na základě absence volnočasových aktivit inklinuje k páchání vandalismu.
2. Mládež z důvodu častého požívání návykových látek inklinuje k páchání deliktů, zejména vandalismu.
3. Mládež s delikventní minulostí páchá vandalismus převážně v partách.

Mezi jednu z mých pracovních priorit patří pravidelná komunikace se zástupci jednotlivých institucí, mezi které patří i zaměstnanci vzdělávacích institucí – pedagogové základních a středních škol. Jsem proto velmi dobře obeznámen fluktuací žáků s delikventní minulostí na těchto školách, proto je můj výzkum kvantitativně orientovaný, abych mohl spolehlivě otestovat výše uvedené hypotézy na širokém reprezentativním výběru, což jsou žáci jedné základní školy a jedné střední školy, ve kterých se vyskytuje značný počet jedinců z delikventní mládeže. Pro výzkum jsem vybral z těchto škol respondenty s jistou delikventní minulostí. Pro validitu dat jsem požádal představitele škol, aby vybrali za respondenty ukázněné, bezproblémové žáky s dobrými studijními výsledky. Školy se nacházejí v boskovickém služebním obvodě (město Boskovice a jeho okolí),

kteřé se nachází v bývalém blanenském okrese. Po domluvě s představiteli předmětných škol nebudu v této práci zveřejňovat jejich název a odborné zaměření.

5.4 Výzkumné metody a postup řešení

V předchozí kapitole bylo uvedeno, že praktická část je kvantitativně orientovaný výzkum, který otestuje mnou vytvořené hypotézy reprezentativním výběrem z řad žáků a studentů základní a střední školy v lokalitě města Boskovice. Jako metodu pro verifikaci nebo falzifikaci mých hypotéz jsem zvolil dotazníkové šetření, neboť jeho prostřednictvím lze s vysokou efektivitou za relativně nízkých nákladů a krátkého času získat velké množství dat, která lze kvantifikovat.

Na základě výše uvedených informací jsem vytvořil dotazník s 15 otázkami, které mají dramaturgickou stavbu, čili jsem při jeho tvoření postupoval tak, aby vstupní otázky byly jednoduché, přičemž pozvolna narůstala jejich náročnost a zajímavost problému. Ke konci jsem otázky opět zvolnil, aby si respondenti mohli odpočinout. Dotazník obsahuje všechny typy otázek. Je v něm zahrnuto 11 otázek uzavřených dichotomických, z čehož 3 vyžadovaly přidavné vysvětlení, 2 otázky uzavřené polytomického charakteru a 1 také uzavřená trichotomická. Pouze jedna otázka byla otevřená. Otázky přímo korespondují s formulovanými hypotézami.

Pro potřeby výzkumu byla zvolena nejčastější a nejvhodnější metoda tzv. induktivní, ve které jde o postup od zvláštního k obecnému. V praxi to např. znamená, že se pozorováním zjistí, že určitá vlastnost, stránka či rys trvale charakterizuje určitý předmět nebo děj, který se pak induktivním způsobem může zevšeobecnit – přejít od tzv. „několika ke všem“. Je to typický příklad tzv. indukce neúplné často užívané v přírodních a společenských vědách. Neúplná indukce nedává zaručeně, ale jen pravděpodobně správná řešení. Oproti tomu indukce úplná se hojně užívá v matematice. Pracuje s jednotlivými premisami a dospívá tak k obecným závěrům, které jsou nejen pravděpodobné, nýbrž zaručeně správné.

„Induktivní metoda je v průběhu lidské prakticko-teoretické poznávací činnosti nerozlučně spjata s metodou deduktivní. Zatímco induktivní metody se užívá při vyvozování závěrů obecné platnosti z jednotlivých pozorovaných jevů, metoda deduktivní slouží k ověření (verifikaci) takto získaných tvrzení. Hovoříme pak o metodě induktivně

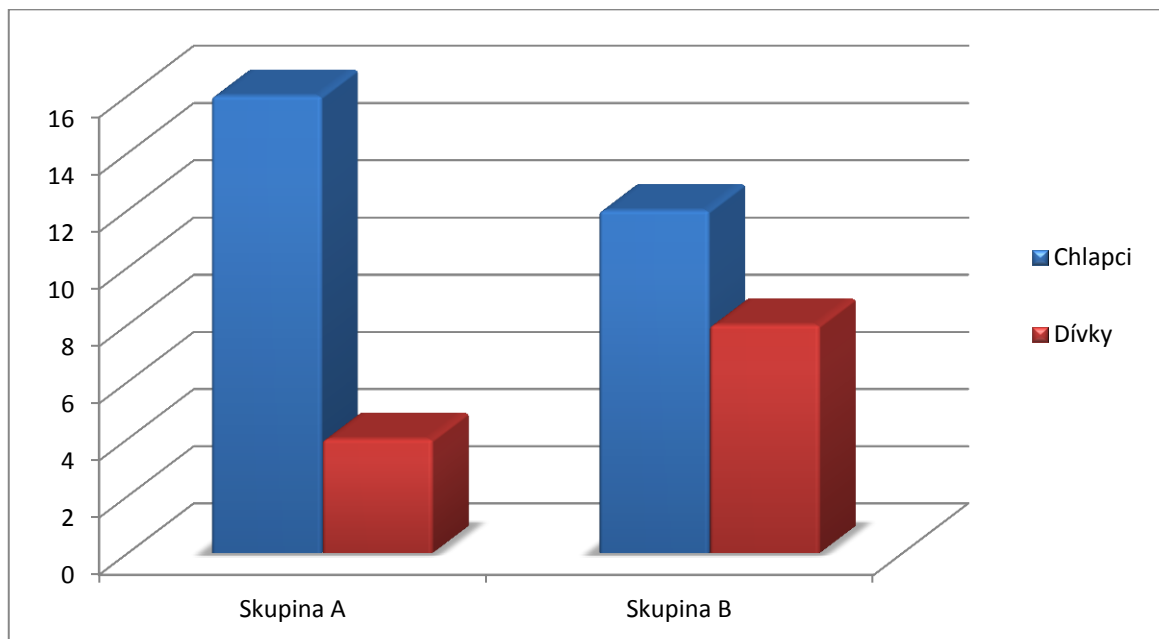
*deduktivní. V řídicí a výzkumné praxi mohou u závěry z neúplné indukce sloužit jako podklad pro zdůvodněné rozhodnutí za předpokladu, že výběr zkoumaného vzorku byl promyšlený a dostatečně reprezentativní.*³²

³² ŘEHOŘ, Anotnín. Metodologie I. Institut mezioborových studií. Brno, 2009., str. 66

6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Dotazníkové šetření k problematice příčin vzniku vandalismu mládeže bylo určeno osobám ve věku do osmnácti let, které mají, měli nebo mohou mít zkušenost s přestupkovým nebo trestním jednáním. Dotazník byl na bázi dobrovolnosti a anonymity. Dotazníkového šetření se aktivně zúčastnilo 40 osob. Výzkumným materiálem tak byly odpovědi účastníků ve věkovém rozpětí 14 – 18 let. Z toho bylo 20 osob s delikventní minulostí, a to 16 chlapců a 4 dívky. Skupina účastníků s delikventní minulostí tvoří skupinu A tohoto výzkumu. Druhou skupinou bylo 20 osob ve struktuře 12 chlapců, 8 dívek tzv. bezproblémových a dle oslovených škol nadprůměrných žáků, kteří v rámci tohoto šetření tvoří skupinu B.

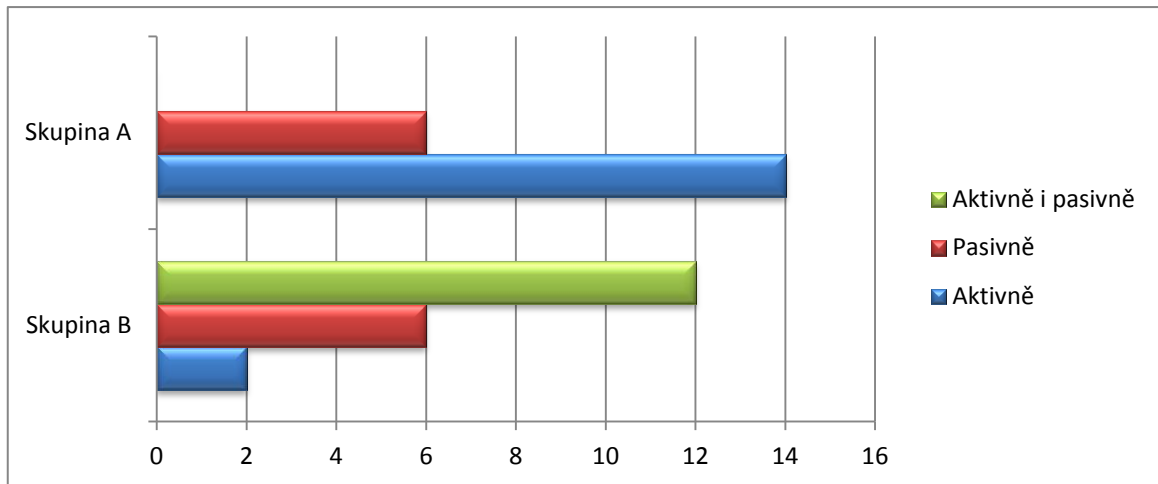
Graf 1: Struktura aktivních účastníků dotazníkového šetření

Zdroj: vlastní

Jak je výše v grafu 1 uvedeno ze skupiny A je z 20 respondentů 16 chlapců a 4 dívky. Z kontrolní skupinky B už je poměr vyrovnanější a to počtem 12 chlapců a 8 dívek. Tyto výsledky potvrzují mé tvrzení z 3. Kapitoly teoretické části, že se delikventní mládež skládá převážně z osob mužského pohlaví.

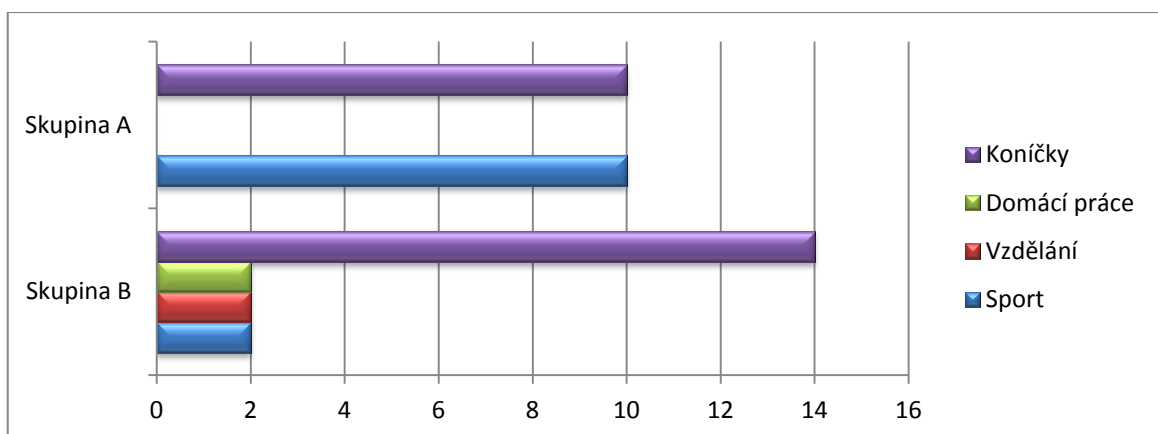
Graf 2: Jak trávíte svůj mimoškolní čas?

Zdroj: vlastní

Z tohoto grafu 2 je patrné, že ve skupině A z 20 dotázaných respondentů jich 14 tráví aktivně svůj mimoškolní čas, kdežto zbylých 6 pouze pasivně. Ve skupině B z 20 dotázaných jich 12 uvedlo, že volný čas tráví pasivně i aktivně, 6 pasivně a pouze 2 aktivně. Z těchto výsledků lze tedy usuzovat, že delikventní mládež tráví raději čas aktivním způsobem, avšak to nepotvrzuje, zda efektivně. Ne – delikventní mládež tráví svůj čas už pasivněji, než je tomu u jejího protějšku.

Graf 3: Jakým aktivitám se převážně věnujete v mimoškolním čase?

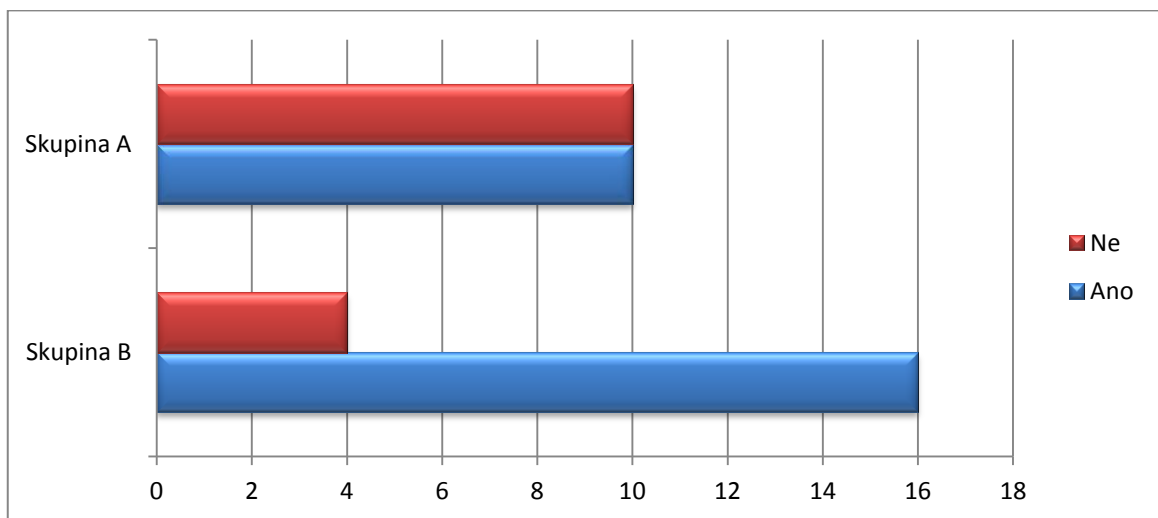

Zdroj: vlastní

Z výše položené otázky, na níž jsou odpovědi znázorněny v grafu 3 je zřejmé, že ze skupiny A polovina respondentů tráví volný čas svými koníčky a druhá polovina sportem, tedy můžeme říci, že celkem aktivně. Výsledky u skupiny B jsou však různorodější než

jsou u předešlé skupiny. Zde z 20 respondentů 14 odpovědělo, že tráví svůj volný čas koníčky, kdežto sportem pouze 2 lidé. Stejně tomu tak je i domácích prací, kterými svůj volný čas tráví 2 respondenti a vzděláním také 2 lidé, což je zajímavé, protože to je přesně o 10 % více, než u předešlé skupiny. Delikventní mládež svými odpověďmi potvrdila, že svůj volný čas tráví aktivně a to se zaměřením spíše na sport a koníčky. U reprezentativního výběru tzv. bezproblémové mládeže lze dle výsledků předpokládat, že svůj volný čas tráví rozmanitěji, s ohledem na širší škálu aktivit, kterou v odpovědích uvedla.

Graf 4: Máte dostatek času na své koníčky, mimoškolní aktivity?

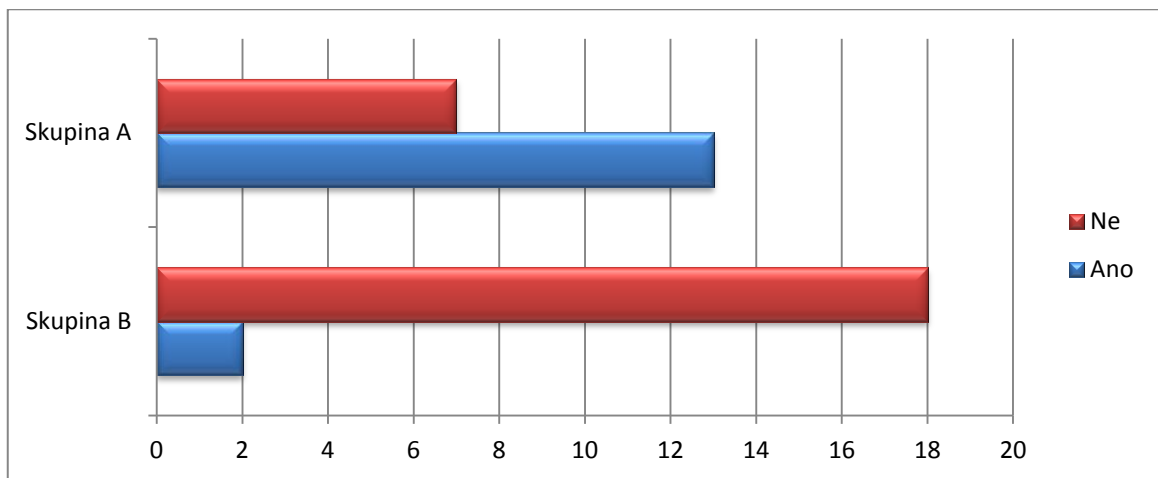

Zdroj: vlastní

Z grafu 4 je zřejmé, že se 10 respondentů ze skupiny A domnívá, že nemá dostatek času na svoje volnočasové aktivity. Druhá polovina je přesvědčená, že má pro svoje aktivity dostatek času. Ve skupině B je zcela zjevné, že jsou její respondenti spokojeni s jejich volným časem, neboť 16 z dotázaných odpovědělo, že má dostatek času na své koníčky a pouze 4 odpověděli, že čas na koníčky nemá.

Výsledky tohoto dotazu mi přijdou velmi zajímavé, neboť polovina z dotazované delikventní mládeže si myslí, že nemá dostatek času na své koníčky, což je v rozporu s poznatkami, které nám říkají, jak neefektivně delikventní jedinci svůj čas využívají. Výsledky u skupiny složené z nedelikventní mládeže verifikovaly tvrzení, že jedinci s dobrými studijními výsledky bez delikventní minulosti umí svůj volný čas efektivně plánovat, tudíž mají pocit, že jej mají dostatek.

Graf 5: Chybí vám ve vašem okolí prostředky (např. sportovní hřiště, klubovny, zájmové kroužky) pro vyplnění vašeho volného času?

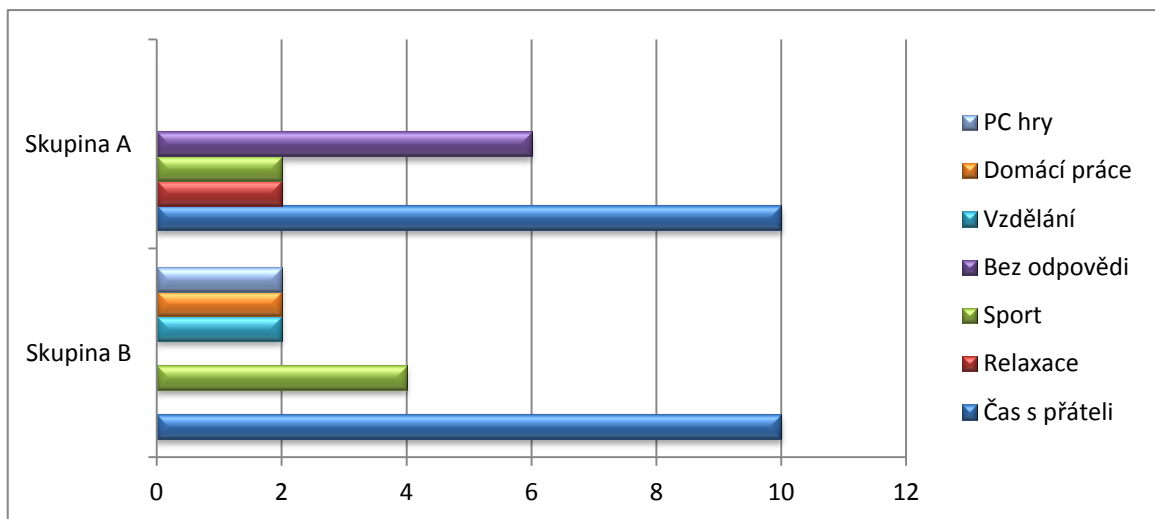

Zdroj: vlastní

Výsledky grafu 5 pokládám za stěžejní z hlediska první hypotézy, kterou jsem formuloval v předchozí podkapitole, neboť 13 respondentů ze skupiny A odpovědělo, že jim chybí prostředky pro vyplnění volného času, a pouze 7 odpovědělo, že jim nechybí. U skupiny B tak překvapivé výsledky nebyly, 18 z 20 dotázaných odpovědělo, že jim nechybí prostředky pro vyplnění volného času a pouze 2 odpověděli, že jim chybí.

Výsledky v celku korespondují s výsledky předchozí otázkou, zda mají dostatek času a své koníčky, mimoškolní aktivity, protože zde většina z dotázané delikventní mládeže odpověděla, že ji prostředky chybí. Z toho vyvstává otázka: „Kdyby měla delikventní mládež prostředky k efektivnímu trávení volného času, páchala by dále vandalismus?“ Výsledky spíše verifikují mou první hypotézu. Jak tomu je u většiny otázek ne-delikventní mládeže, i u téhle byly odpovědi opačné. Osoby bez známek protiprávního chování se domnívají, že mají dost prostředků k využívání volného času. V tomto ohledu bych svoje další výzkumné šření spíše směřoval k zjištění, jak a kým byli ne-delikventní jedinci vedeni k využívání prostředků pro vyplnění volného času, aby získané poznatky mohly být využity pro další možnou pedagogickou diskusi, nicméně mnou stanovené hypotézy jsou spíše zaměřené přímočařeji, a to na základě praxe získané u Policie ČR.

Graf 6: Jak si nejlépe dokážete představit trávení svého volného času? Uveďte příklad.

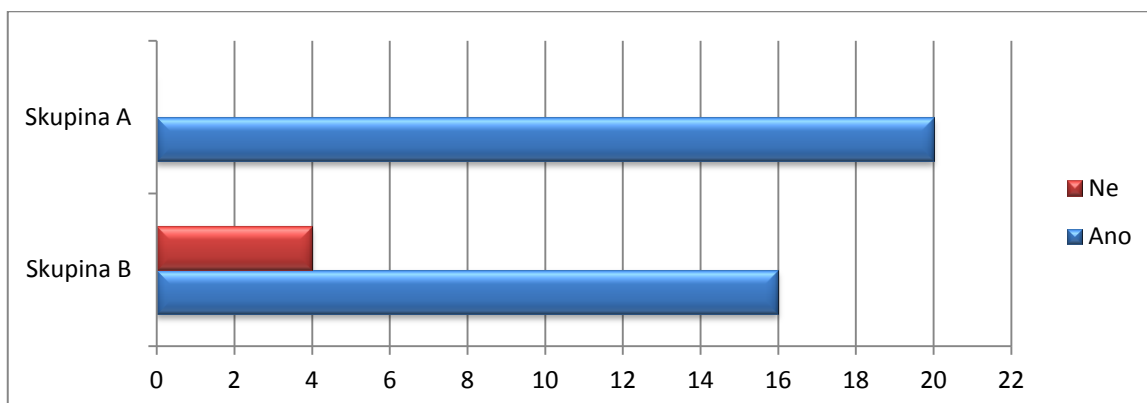

Zdroj: vlastní

Z výše uvedeného grafu 6 je patrné, že polovina respondentů ze skupiny A by nejraději trávilo svůj volný čas s přáteli, dalších 6 neodpovědělo vůbec, čili předpokládám, že si nedokázalo představit, jak by nejlépe strávili volný čas, pouze 2 by jej chtěli trávit relaxací a zbylých 2 sportem. Ve skupině B si také polovina respondentů dokáže nejlépe představit trávení svého volného času se svými přáteli. Z druhé poloviny dotázaných by jej 4 nejraději trávili sportem, 2 vzděláním, 2 domácími pracemi a 2 hraním počítačových her, z čehož usuzuji, že respondenti ze skupiny B mají představu o trávení svého volného času.

Tato otázka byla položena, aby odůvodnila v první formulované hypotéze o absenci volnočasových aktivit, tedy důvod jejího vzniku, což dle výše uvedených výsledků přikládám k tomu, že převážná část delikventní mládeže nemá řádnou představu o tom, jak by mělo trávit efektivně volný čas. Oproti tomu všechny osoby z „bezproblémové mládeže“ mají členitou představu o tom, jak by volný čas nejraději trávily, ale stejně jako v případě „problémové mládeže“ nejraději by jej využily k aktivitám se svými přáteli.

Graf 7: Požíváte ve svém volném čase nějakou návykovou látku (cigarety, alkohol, marihuana, extáze apod.)?

Zdroj: vlastní

Otázka s odpověďmi zhodnocenými v grafu 7 byla položena pro verifikaci a validitu zkoumaného jevu. Všichni respondenti ze skupiny A uvedli, že požívají ve svém volném čase návykovou látku, což je zároveň alarmující, neboť v reprezentativním výběru byly osoby mladší 18 let. Ve skupině B požívá návykovou látku 16 osob a 4 nikoli.

Tabulka 1: Požívané návykové látky

	Alkohol	Cigarety	Marihuana
Skupina A	19	12	6
Skupina B	16	4	-

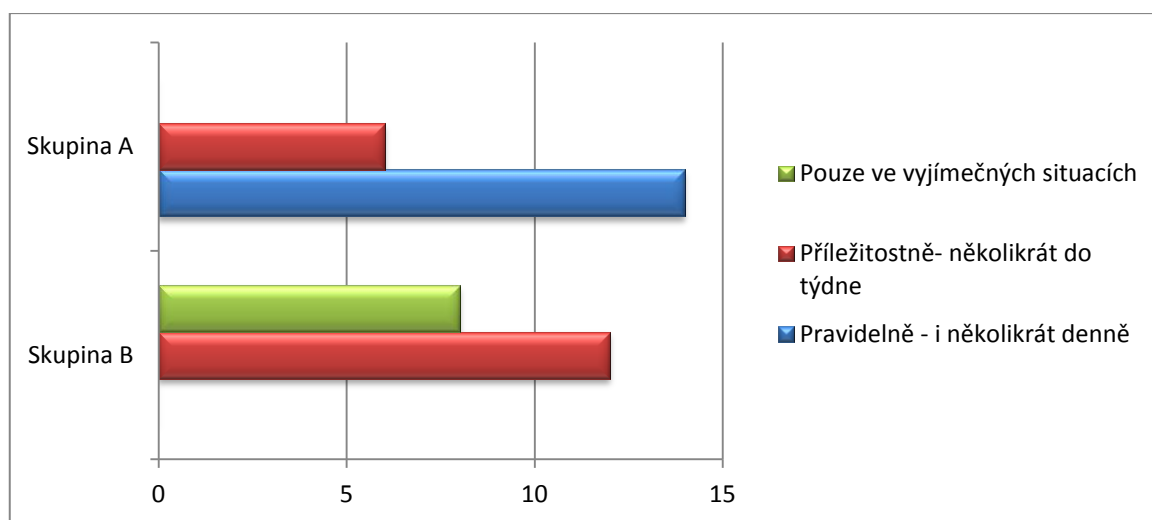
Zdroj: vlastní

Tabulka 1 výše znázorňuje přídatné vysvětlení, ve kterém respondenti uvedli typy návykových látek, dostupných v ČR, které nejběžněji užívají. U skupiny A bylo tedy zjištěno, že všech 20 lidí požívá návykové látky, přičemž z toho 12 alkohol v kombinaci s cigaretami a 6 alkohol v kombinaci s marihuanou, jedna osoba požívá alkohol bez další kombinace. V rámci skupiny B bylo zjištěno, že 16 z oslovených osob požívá alkohol, z toho 4 v kombinaci s cigaretami a 4 osoby žádnou z návykových látek nepožívají. Uvedené výsledky jsou velmi upotřebitelné, neboť korespondují s druhou hypotézou. Také z nich lze vyčíst, jak rozšířené jsou mezi mládeží návykové látky.

Výsledky jsou mj. alarmující, neboť převážná část respondentů obou skupin v době šetření nedovršila plnoletosti. Z výsledků je patrné, že můžeme z hlediska požívání návykových látek považovat celou mládež jako rizikovou skupinu, která je ohrožena

nejrozšířenějším sociálně patologickým jevy v ČR a to alkoholismem a toxikománií. Z hlediska validity mého výzkumného šetření bylo verifikováno, že všichni delikventi požívají návykové látky. U kontrolní skupiny ne-delikventů se sice objevilo několik jedinců, co uvedli, že nepožívají žádné návykové látky, nicméně zde je předpoklad, že se jedná o osoby mladší 15 let, které byly v dotazníkovém šetření také zahrnuty.

Graf 8: Jak často tuto návykovou látku požíváte?

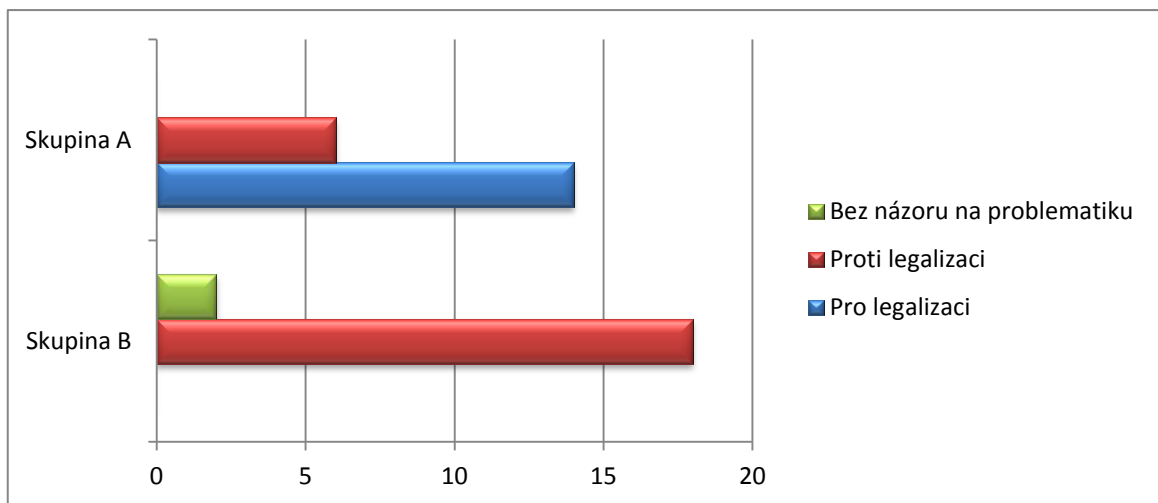

Zdroj: vlastní

Na výše uvedenou otázku 14 respondentů ze skupiny A odpovědělo, že návykovou látku požívá často, i několikrát denně a zbylých 6, že několikrát do týdne. Tato skupina potvrdila, že je velmi zběhlá v požívání návykových látek. Ve skupině B odpovědělo 12 respondentů, že alkohol požívá příležitostně a 8 pouze ve výjimečných situacích, což značí o tom, že si většina mládeže, nejen ta problémová, občas ráda dopřeje uvolnění ve formě požívání návykových látek.

U delikventní mládeže, která dle výsledků požívá poměrně častěji alkohol, než ne-delikventní, je tedy zřejmé, že k páchání vandalismu probíhalo převážně pod vlivem návykových látek.

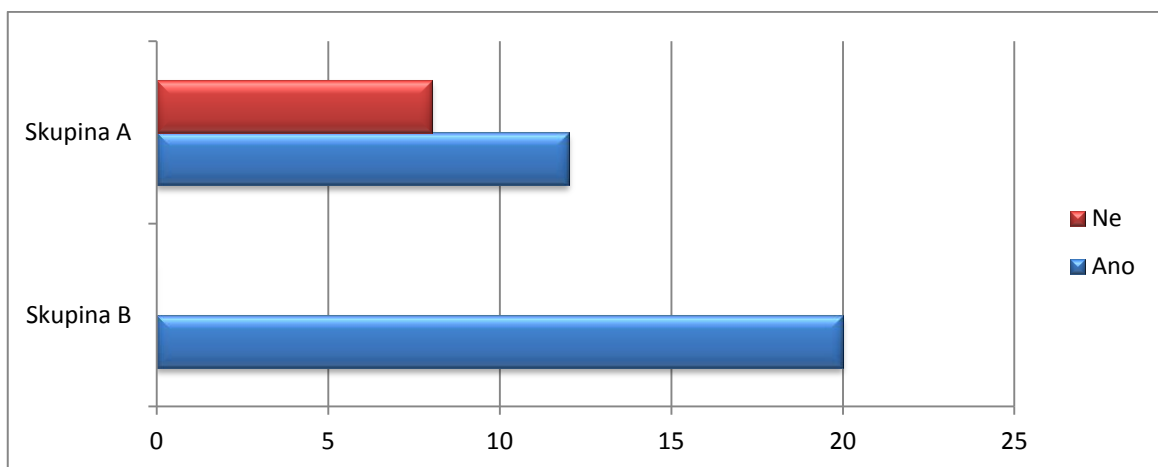
Graf 9: Jaký máte názor na legalizaci konopí v České republice?

Zdroj: vlastní

Ve věci názoru na legalizaci konopí ve skupině A uvedlo 14 respondentů svůj kladný postoj, 6 uvedlo, že jsou proti legalizaci. Ve skupině B uvedla drtivá většina respondentů, že jsou proti legalizaci konopí, pouze 2 osoby svůj názor nevyjádřily. U delikventní mládeže na základě získaných výsledků je zřejmé, že si neuvědomuje, jak závažný by byl dopad na českou společnost, kdyby došlo k legalizaci konopí. Z tohoto hlediska by se chtělo zaměřit zejména na tzv. primární a sekundární prevenci u mládeže, která by kladla důraz na následky v přímé souvislosti s užíváním drog.

Graf 10: Myslíte si, že se situace okolo drogové scény v České republice zhoršuje?

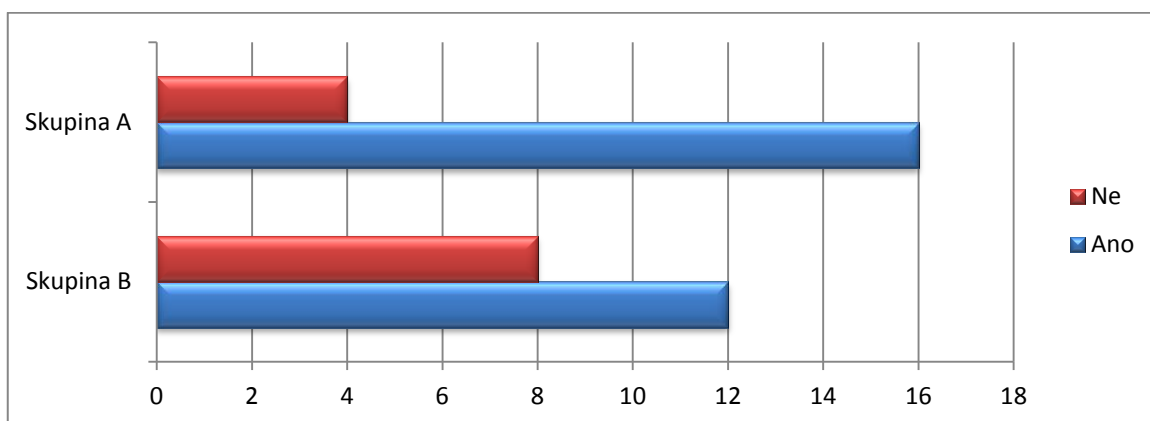

Zdroj: vlastní

Z výše znázorněného grafu 10 lze vypočítat, že ve skupině A bylo 8 respondentů, kteří si myslí, že se situace okolo drogové scény nezhoršuje a 12 co si myslí opak. Ve skupině B mají názor v této věci jasný, všech 20 dotázaných uvedlo, že se situace okolo drog v ČR zhoršuje.

Zatímco si téměř polovina delikventů nepřipouští, že se drogová scéna u nás zhoršuje, drtivá většina ne-delikventní dotazované mládeže si naopak myslí, že se situace zhoršuje, což indikuje fakt, že minimálně bezproblémové části mládeže není situace okolo drog v ČR lhostejná.

Graf 11: Myslíte si, že lidé často páchají vandalismus pod vlivem návykových látek?

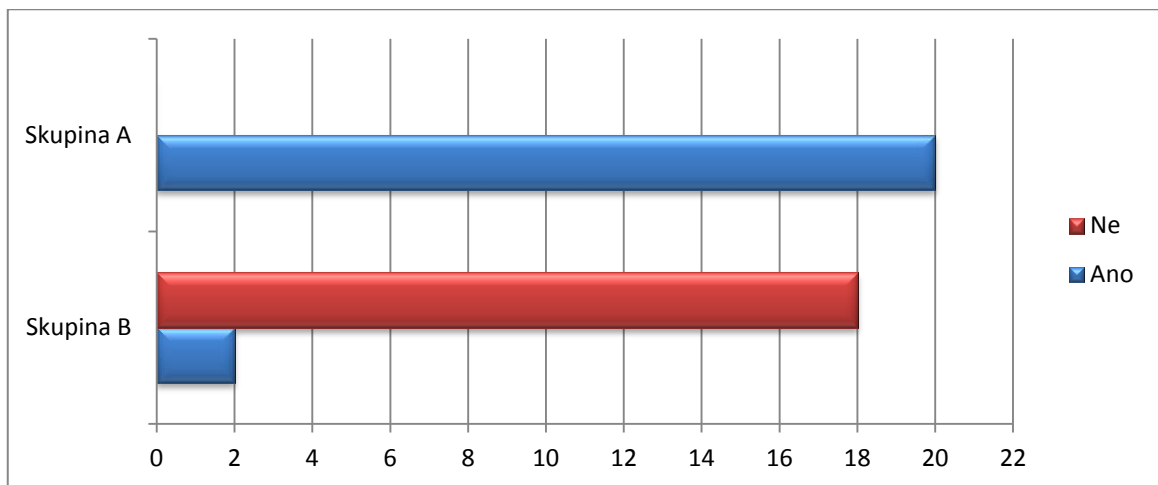

Zdroj: vlastní

Z grafu 11 je patrné, že se 16 osob skupiny A domnívá, že lidé páchají vandalismus pod vlivem návykových látek a 4 si myslí, že ne. Ve skupině B jsou názory vyrovnanější, neboť si 8 respondentů myslí, že její lidé nepáchají pod vlivem návykových látek a zbylých 12 si myslí, že páchají.

Z těchto dosažených výsledků je více než zřejmé, že se delikventní jedinci domnívají, že je vandalismus páchan pod vlivem návykových látek z toho důvodu, neboť se dopouštěli páchaní vandalismu sami pod vlivem návykových látek. Osoby bez delikventní minulosti už tak jednoznační z tohoto hlediska nejsou, téměř polovina si myslí, že požívání alkoholu a drog není příčinou páchaní vandalismu, což přisuzují jejich subjektivnímu pohledu na zřídkaivé požívání návykových látek.

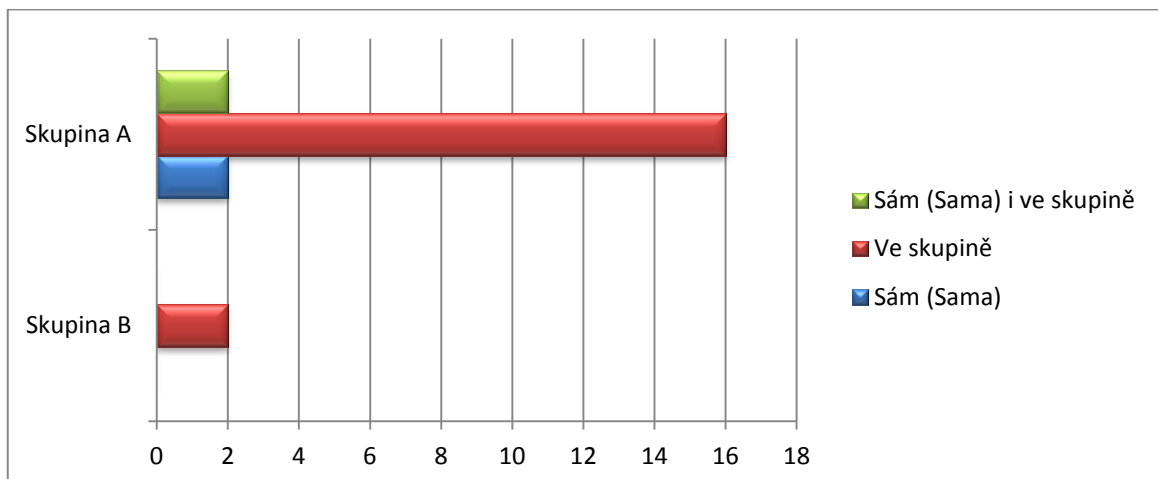
Graf 12: Spáchali jste někdy nějaké protiprávní jednání (např. poškození květináče sousedům, rozbíjení oken u opuštěných budov, sprejování budov apod.)?

Zdroj: vlastní

Graf 12 znázorňuje výsledky otázky, které byla položena z důvodu validity výzkumného souboru, tedy reprezentativní výběr delikventní mládeže dosud otázky plnilo objektivně a pravdivě, to platí i o kontrolní skupině.

Graf 13: Spáchal (a) jste toto protiprávní jednání sám (a) nebo ve skupině?

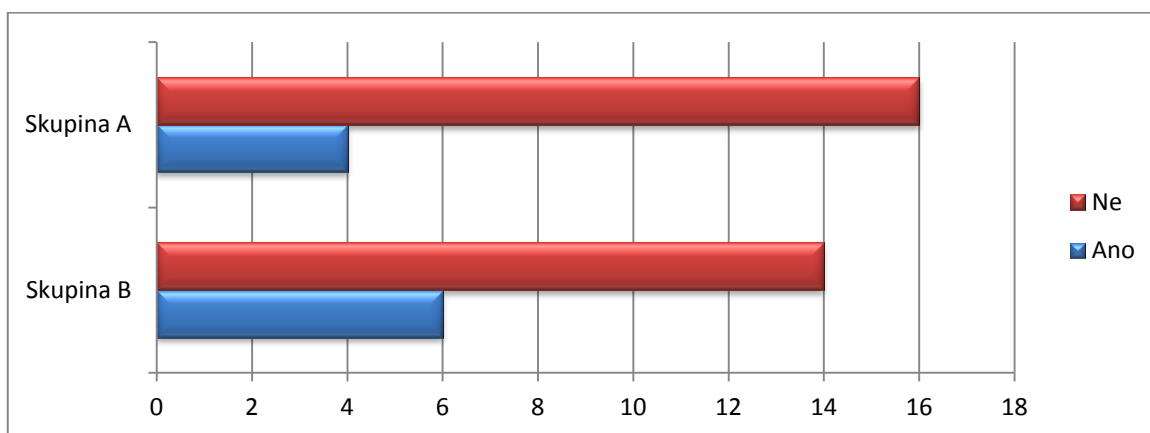
Zdroj: vlastní

Výše uvedený graf 13 potvrzuje třetí hypotézu, neboť 16 z 20 osob s delikventní minulostí, která je označena jako skupina A, spáchala blíže nezjištěné protiprávní jednání ve skupině a pouze 4 sami nebo ve společnosti dalších. Ve skupině B bylo potvrzeno to, že 2 jedinci, kteří spáchali nějaký druh vandalismu, jej spáchali ve skupině. Zbytek

dotazovaných na otázku neodpověděl, neboť už v předchozí odpovědi uvedli, že se protiprávního jednání ve smyslu vandalismu nedopustili.

Výsledky tedy prokázaly, že delikventní mládež páchá vandalismus převážně v kruhu dalších osob, lze tedy předpokládat, že se jedná ve většině případů o páchaní vandalismu v delikventních partách.

Graf 14: Kdybyste se dozvěděl (a), že by někdo z vašich kamarádů, provedl (a) něco závažného, nahlásil (a) byste to?

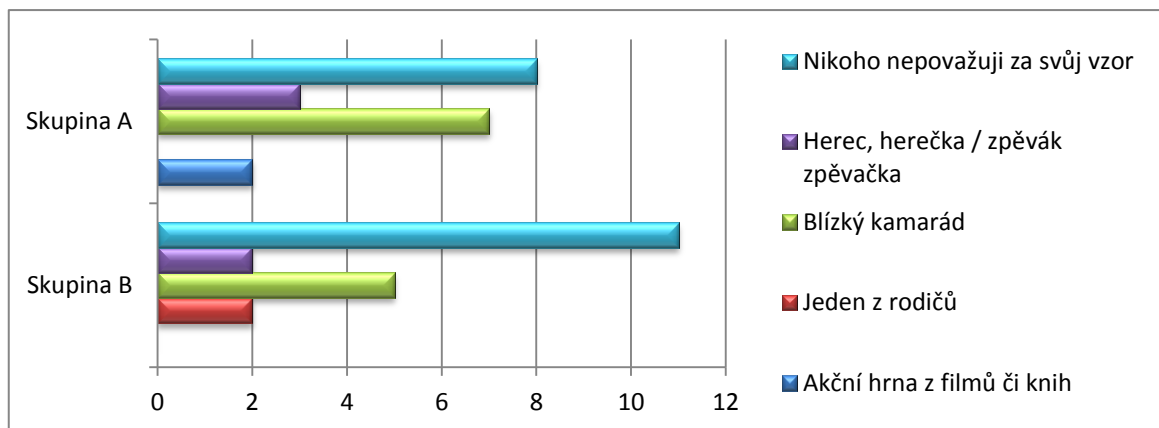

Zdroj: vlastní

Výše zobrazený graf 14 znázorňuje, jak by se zachovala většina mládeže, nejen ta delikventní, v případě páchaní protiprávního jednání ze strany jejich vrstevníků. Většina respondentů ze skupiny A i B by svoje vrstevníky nenahlásila, kdyby spáchali protiprávní čin.

Tato otázka je vlastně takovým exkurzem do morálního a hodnotového systému mládeže, který se nijak u obou skupin neliší. Stejně jako tomu bylo po dlouhá desetiletí v minulosti, tak ani v současnosti se nezměnil přístup mládeže k otázce morálního přístupu a ztráty „společenského postavení“ ve školním a vrstevnickém prostředí.

Graf 15: Kdo je Vaším největším vzorem či idolem?

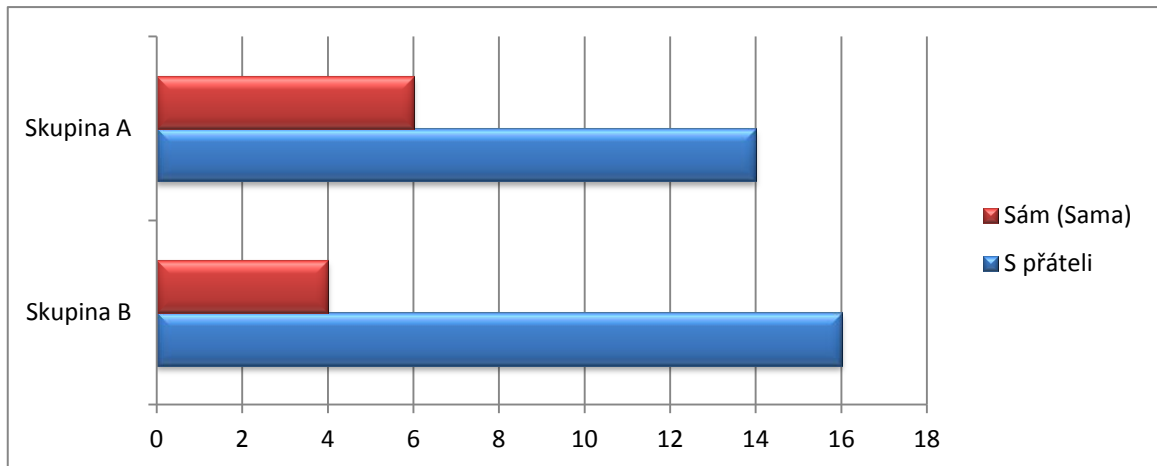

Zdroj: vlastní

Dle mého názoru graf 15 znázorňuje velmi zajímavý jev, neboť respondenti ze skupiny A uvedli v 7 případech, že jejich vzorem je blízký kamarád a pouze ve 2 případech to byl akční hrdina. Další 3 uvedli, že je jejich vzorem osoba ze světa showbyznysu a zbylých 8, že vzor nemají žádný. Skupina B je v toto ohledu přímočařejší, neboť 11 respondentů uvedlo, že vzor nemají žádný. Dalších 5 osob uvedlo, že je jejich vzorem blízký kamarád. Jako svůj vzor jednoho z rodičů uvedli pouze 2 respondenti. U zbylých 2 respondentů je vzorem herec/herečka nebo zpěvák/zpěvačka.

Tuto otázku jsem vytvořil, abych si ověřil, zda i v dnešní době, která je plná dynamicky se měnících kulturních vzorců a postojů, nalezneme u mládeže nějaký pevný bod, dle kterého aktuálně smýšlí a jednají. Nejvíce bylo u obou skupin označováno za odpověď „nikoho nepovažují za svůj vzor“, což jsem předpokládal hlavně u delikventní skupiny, co mne ale překvapilo, že druhou nejvíce označovanou odpovědí byl „blízký kamarád“. Je tedy možné, že přes všechny morální poklesek, který u mládeže evidujeme, i dnes můžeme zaregistrovat skutečný přátelský vztah mezi vrstevníky už tak často zkoumané mládeží.

Graf 16: Trávíte svůj volný čas raději v okruhu svých přátel, nebo sám (a)?

Zdroj: vlastní

Otázka s výsledky interpretovanými prostřednictvím grafu 16 byla začleněna do dotazníku z hlediska reliability třetí hypotézy, kterou zároveň dle výše znázorněných výsledků i verifikovala. Mládež ať už delikventní nebo ne-delikventní, potřeba vyhledávání společnosti svých vrstevníků byla vždy silná i u předešlých generací.

Na základě provedeného výzkumu a jeho následné interpretaci výsledků, lze spolehlivě konstatovat, že došlo k verifikaci jednotlivých hypotéz na základě induktivně deduktivní metody a metody analyticko-syntetické, s ohledem na výsledky výše provedeného dotazníkového šetření.

7 PREVENCE

Vývoj společnosti jako takové závisí v prvopočátku na správné výchově jejích subjektů, tedy jedinců, kteří jsou základním prvkem všech společenství. Aby byla tato výchova probíhala v souladu se společenskými normami, musí se zabývat otázkami týkající se ochrany mládeže, která je považována za jakýsi kapitál lidstva. Současným a nejrozšířenějším ochranným prostředkem je právě prevence. Prevence patří mezi nerepresivní prostředky, které chrání přirozený průběh výchovy a vzdělání mládeže a zároveň zmírňují důsledky v případech, kdy ochrana nebyla dostatečná. Je to tedy forma předcházení nežádoucích vlivů, kterou zajišťují orgány veřejné moci nebo neziskové organizace, jejichž cíl je stejný – co nejvíce zamezit vzniku příčin páchaní protiprávního jednání u osob, u nichž stále probíhá vývoj.

7.1 Preventivní programy v civilním sektoru

Nejrozšířenější prevence, co se týče přímého kontaktu s ohroženou skupinou mládeže, je dobrovolnická činnost v různých neziskových organizacích. Dobrovolnictví je svobodně zvolená činnost směřovaná k pomoci druhým bez nároku na odměnu a může je vykonávat každý dospělý člověk bez ohledu na věk. Tato činnost poskytuje pocit smysluplnosti, je zdrojem nových zkušeností a dovedností, obohacuje mezilidské vztahy. U dobrovolnictví je samozřejmě významná pro sociálnost. Realizuje se prostřednictvím dobrovolnických center nebo jiných charitativně orientovaných organizací a institucí. Jako koordinátorem dobrovolnické činnosti v ČR je národní Dobrovolnické centrum HESTIA.

Nejvýznamnější dobrovolnické programy:

- **PROGRAM PĚT P** = přátelství, pomoc, péče, prevence, podpora – preventivní volnočasový dobrovolnický program pro děti ve věku 6–15 let, které jsou ohroženy sociálně patologickými jevy; je založen na principu kamarádského vztahu 1 dítěte a 1 dobrovolníka; náplní je to, co dítě i dobrovolníka zajímá (sport, kultura, vycházky, kreativní činnosti...); doba trvání je 2–3 hodiny týdně alespoň po dobu 10 měsíců; dobrovolníci procházejí 3 denním výcvikem a 1x měsíčně probíhá skupinová supervize.
- **LATA** = Laskavá alternativa trestaných adolescentů – program je realizován v rámci stejnojmenného občanského sdružení; je postaven na principu párové práce – dobrovolník (většinou student VOŠ, VŠ humanitního směru) a klient

(mladistvý pachatel); náplň není stanovena, dvojice si ji stanoví sama; doba trvání je 6 měsíců.

Výše uvedené programy patří mezi tzv. sociálně-výchovné činnosti v terénu, které zahrnují práce s určitými cílovými skupinami v jejich časoprostoru (místech a čase, kde a kdy se povětšinou nacházejí). Činnost má povahu pomáhání. Cílovou skupinu představují převážně děti a mladiství žijící rizikovým (disociálním) způsobem života, jedinci ohrožení sociálně-patologickými jevy (drogově závislí, prostitute dětí a mládeže z ulice).

Sociální výchova se zaměřuje na to, aby v klientech podporovala rozvoj osobních schopností, které prospívají jak jemu, tak společnosti (naučit je převzít osobní odpovědnost za své jednání; posílit schopnosti řešit konflikty bez agrese a nevolit v problémových situacích únikové strategie (alkohol, agrese). Chce zejména podpořit v žádoucím a přijatelném využívání volného času a energie.

Terénní sociálně výchovná činnost zahrnuje 3 typy práce. Jedná se o **přímou** formu, která se zabývá streetworkem, což v překladu znamená monitoring (mapování terénu), depistáž (vyhledávání rizikových skupin), kontaktování, doprovázení a krizová intervence u rizikových skupin. **Nepřímá** práce, je aktivita nezbytná k realizaci vlastní činnosti tzn. projekty, administrativa, jednání s institucemi, prezentace, medializace aj. Třetí typ práce zvaný **přesahující** znamená notnou dávku entuziasmu, který obvykle obsahuje supervizi, metodické sebevzdělávání a intervizi.

Mezi nejrozšířenější prostředky terénní práce můžeme zařadit např. nízkoprahová denní centra, jejichž klientelou jsou děti, které převážnou část času tráví na ulici mimo své rodiny z různých důvodů (přílišná pracovní vyčerpání rodičů, absence jednoho nebo obou rodičů). Dalším takovým rozšířeným prostředkem je tzv. sociální asistent – streetworker. V rámci této práce nabízí alternativní trávení volného času s cílem orientovat se na děti a mládež na společensky akceptovatelné činnosti, zdravý způsob života.

V neposlední řadě jako nejmladšího člena preventivních nástrojů nesmím opomenout **mediační a probační službu**, která se zabývá řešením sporů mezi obviněným a poškozeným a urovnáním konfliktních stavů. Nedílnou součástí je prevence snižování rizik opakování trestné činnosti. Cílem tak je integrace pachatele při participaci poškozeného za účelem ochrany společnosti. Smyslem mediační služby je pomáhat při hledání řešení přijatelného pro pachatele i oběť tak, aby nemuselo dojít k trestnímu řízení

a postihu pachatele. Smyslem probační služby je dohled v případě podmíněného trestu, kdy je dohlíženo na odsouzeného i na ochranu okolí.

7.2 Preventivní programy veřejné správy

Mezi hlavní orgány veřejné správy, které pracují preventivně, je orgán sociálně-právní ochrany dětí, jehož působnost je dána konkrétní samosprávou, tedy obcí s rozšířenou působností, městem či krajem. Pracovníci tohoto orgánu se mj. nazývají kurátoři a mají přesně vymezenou strukturu práce.

„Činnost těchto sociálních pracovníků spočívá péče o děti mladší 15 let, které se dopustily činu jinak trestného, dále také o mladistvé mezi 15. a 18. rokem života, jež spáchali přestupek či trestný čin a je u nich zahájeno trestní stíhání a také o ty děti a mladistvé, kteří trpí vážnými, opakovanými poruchami chování. Kurátoři zpravidla podávají zprávy o dítěti či mladistvém orgánům příslušných v přestupkovém či trestním řízení. Mimo jiné mohou navrhnout a případně zajišťovat ochrannou či ústavní, případně náhradní rodinnou výchovu, s čímž souvisí i příprava veškerých důležitých podkladů a dokumentů. Dalším možným úkonem tohoto pracovníka je stanovení dohledu, uložení omezení či napomenutí dítěte nebo mladistvého. V dnešní době se však tyto prostředky už příliš nevyužívají a přednost bývá dávana ústavní výchově.“³³

Každá obec nebo město, stejně tak jako Boskovice, disponující svými vlastními preventivními prostředky, které spočívají v práci odborů sociální prevence zřízenými Ministerstvem práce a sociálních věcí. V těchto odborech pracují koordinátoři prevence kriminality, kteří jsou metodicky vedeni Ministerstvem vnitra ČR.

Policie ČR také přispívá svým nemalým dílem do preventivních opatření. Zaměřuje se primárně na školní prostředí, kde působí pracovníci preventivně informační skupiny nebo policisté, kteří jsou místně příslušní k dané lokalitě. Tato prevence především spočívá v důkladné identifikaci drogové problematiky, dopravní situace a dnes bohužel velmi rozšířeného fenoménu sexuální deviace. Jedná se o přímé působení na žáky základních

³³ CZABE, Jindřich. Kriminalita páchaná nezletilými a mladistvými a její řešení. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D., str. 49

a středních škol, kterým se názorně demonstruje škodlivost požívání návykových látek, páchání kriminality a jeho důsledky. Společně s kolegy se snažíme studentům a žákům srozumitelně vysvětlit jejich právní způsobilost a subjektivitu. Prostřednictvím masmédií totiž dochází k jejich mystifikaci, že mají mnoho práv, ale už ne povinností. Dochází tudíž k tomu, že zejména jedinci s deliktní minulostí ospravedlňují své problémové chování, ale to, že musí nést odpovědnost za své činy, už opomíjejí. Různými preventivními programy celodenního charakteru se snaží policie přiblížit svoji práci nejen mládeži, ale i dospělým. V tomto aktivním přístupu jsou vysvětlovány jednotlivé úkony a zákroky policistů v přímém výkonu, aby mohli občané porozumět reakcím v bojích proti kriminalitě a vyhnout se tak společenského pochybení z jejich strany.

Do prevence se zapojuje primárně i Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které už v tomto ohledu pokročilo. Ministerstvo vyčlenilo v posledních letech mnoho finančních prostředků, aby mohlo do škol začlenit pracovníky pedagogicky – psychologického poradenství, což je dle mého názoru významný krok dopředu k zmírnění dopadu sociálně – patologických jevů ve společnosti.

8 DISKUSE

Otázky v dotazníkovém šetření byly zvoleny tak, aby korespondovaly s formulovanými hypotézami a výzkum tak mohl být validní. První hypotéza je zaměřená na absenci aktivit ve volném čase. Z interpretace výsledků lze v první řadě vydedukovat, že mládež na boskovicku nemá představu o tom, jak by měla trávit svůj volný čas, má však jasnou představu v tom, s kým by tento volný čas chtěla trávit. Není žádné překvapení, že to jsou přátelé, neboť většina mládeže není zrovna samotářského a introvertního typu, má neustálou potřebu společenského života. Žádná bytost z mládežnického prostředí nechce zažít exkluzi z vrstevnického prostředí. To však stále neřeší problematiku absence volnočasových aktivit. Respondenti vybraní z delikventní mládeže převážně uváděli, že jim v jejich okolí chybí prostředky k trávení volného času. Respondenti pochází z měst a vesnic, z nichž převážná část na základě evropských dotací investovala do různých multifunkčních hřišť a tělocvičen, aby se mohla jejich mládež dále rozvíjet i mimo školní zařízení. Ze strany mládeže však není dostatečný zájem využívat tyto nové prostředky a raději tráví několik hodin ze svého volného času mimo ně i domov, což inklinuje k tvoření závadových part, které takto neefektivně využitý čas tráví páčáním trestnou činností typickou právě mládež, což je předmětný vandalismus.

Zde by měla působit tzv. primární prevence, která by měla působit na hodnotovou orientaci mládeže prostřednictvím výchovných, vzdělávacích a poradenských aktivit, směřujících ke smysluplnému využívání volného času. Zvláště v dnešní době je právě využití volného času mládeží spojováno s největším vlivem na závadové chování.

Druhá hypotéza, které spojuje páčání vandalismu s požíváním návykových látek, byla dotazníkovým šetřením verifikována. Všichni delikventní jedinci během bezúčelného trávení volného požívají návykové látky, ať už to je alkohol nebo marihuana, při kterém zpravidla dochází k páčání vandalismu, neboť je všeobecně známo, že návykové látky působí na každého jedince individuálně, ale nejčastěji však evokují agresivitu. Z výsledků jsme se také dozvěděli, že delikventní mládež oproti ne-delikventní nepovažuje současnou drogovou situaci za závažnou, nebo zhoršující se. Správná otázka tedy zní, v jakém to prostředí byli tito jedinci vychováváni? Dle mého názoru v takovém prostředí, kde se nekladl důraz na prevenci a edukaci v problematice drog.

V tomhle ohledu by měla působit tzv. sekundární prevence, jež je zaměřena na mládež, u které je zvýšené riziko, že se tato stane sociálně nepřizpůsobivou, nerespektující

obecně závazné normy chování a bude dále páchat trestnou činnost. Jedná se zejména o mládež holdující právě drogám, mající problém se školní docházkou, gamblerstvím, vandalismem, extremismem aj. sociálně patologickými jevy. Tato prevence je zásadně prováděna ve formě pedagogicko-psychologického poradenství.

Třetí hypotéza byla zaměřená na sociální stránku pedagogiky a to konkrétně na páchání vandalismu v partách. Tuto hypotézu jsem stanovil na základě poznatků ze své policejní praxe, které mi potvrdila odborná literatura, z níž jsem čerpal v teoretické části. Dal jsem si za cíl dotazníkovým šetřením verifikovat tuto hypotézu a zároveň identifikovat nejpravděpodobnější příčiny vzniku delikventních part. Celkovým souhrnem všech otázek, které si byly navzájem propojené, je více než jasné, že delikventní mládež spojují jejich společné znaky. Mezi ty nejběžnější patří malý zájem o účast v mimoškolních aktivitách, společná potřeba porušovat společenské normy, potřeba experimentování a v neposlední řadě potřeba uznání a seberealizace, které se právě v delikventních partách projevuje dokazování své odvahy i síly na úkor zničeného majetku spořádaných občanů.

Nelze říci, že by česká společnost preventivně nepůsobila proti sociálně patologickým jevům, které výše uvedené společné znaky mládeže vytvářejí, nicméně, jak praví světské přísloví, každá strana má svůj rub a líc. Takovým typickým příkladem je město Boskovice, které má svůj odbor kultury na velmi vysoké úrovni. Žákům základních a středních škol například bezplatně organizuje v místním veřejném kinosále promítání filmů s historickou a kulturní tematikou, pořádá předváděcí akce Integrovaného záchranného systému, ale také sportovní a turistické akce, jejichž finanční výtěžek je zpravidla darován dětskému oddělení v nemocnici, nebo na vybavení zájmových kroužků místního dětského domova s praktickou školou.

Stinnou stránku však spatřuji v tom, že jako každé město, tak i Boskovice se potýkají s problematikou značného množství heren, barů, pivnic a restaurací, a to zejména poblíž školských zařízení. Vzhledem k počtu obyvatel města, který činí přibližně 10 500 obyvatel a počtu restauračních zařízení, kterých je přibližně 60, se nelze podívat na stále se rozvíjející sociální patologii mezi mládeží. Město se pak potýká s vandalismem ze všech stran, který řeší investicí do kamerového systému a zvyšováním počtu příslušníků městské policie. Tato forma represe je však dle mého názoru krajním a vysoce nákladným prostředkem. Město sice žádá ředitelství blanenské policie o součinnost, která se provádí ve formě tzv. „zátahů na noční podniky“, ve kterých je pravděpodobný výskyt podávání alkoholu mladistvým. Tyto policejní akce se provádí zpravidla 1x měsíčně, ale bude se od

nich ustupovat, neboť je tato prevence považována za ryze statickou a ne represivní. Postihy podnapilých mladistvých nejsou žádné, pokud se zjistí šetřením na místě osoba, která podávala těmto osobám alkohol, je věc na místě vyřízena pokutou. Pokud je to opakované, lze podat oznámení na živnostenský úřad, který si už ve věci rozhoduje po své linii. Po skončení akce sepíše zasahující policisté tzv. úřední záznam a ten postoupí na místně příslušný odbor sociálně právní ochrany, který danou věc řeší s nikým jiným než s rodiči. Přistihnutí podnapilí jedinci nejsou nijak radikálně potrestáni a v požívání alkoholu a ostatních návykových látek dále pokračují. Protože města, jako jsou Boskovice, povolují provoz většiny těchto nočních klubů, bude celá záležitost preventivně represivních opatření přenechána v kompetenci městské a obecní policie, kteří už budou jednat v rámci příslušných vyhlášek a zákonů.

ZÁVĚR

Diplomovou práci s tak úzkým tématem nebylo zpočátku jednoduché zpracovat. Odborné literatury s problematikou vandalismu není mnoho, protože se převážná část věnuje rozšířenějšímu tématu a to kriminalitě, která mj. obsahuje právě problematiku vandalismu. Mnoho prvků ke studiu zaměřeného na příčiny vandalismu jsem čerpal právě z literatury, která se zaměřovala na vymezení pojmů mládež a s ní související sociální patologií. V teoretické části jsem se kromě vymezení pojmů a právní problematiky zaměřil především na příčiny vzniku protiprávního chování mládeže, což byl i stanovený cíl v úvodu této diplomové práce. Jako příčiny vzniku protiprávního jednání jsem uvedl vnější, vnitřní a smíšené. Studium těchto literárních zdrojů jsem byl schopen nasměrovat i svoje výzkumné šetření v empirické stati.

Vzhledem k tomu, že pracuji jako policista, měl jsem během své letité služby možnost vypořádat u delikventní mládeže takové jevy, které byly charakteristické pro vnější vlivy. Díky těmto poznatkům jsem stanovil hypotézy a následovně prováděl kvantitativně orientovaný výzkum prostřednictvím dotazníkového šetření u mládeže. Dotazník byl vytvářen na základě stanovených hypotéz, které byly formulovány z hlediska volnočasových aktivit, požívání návykových látek a páchání vandalismu v partách. Svoje hypotézy jsem testoval na reprezentativním výběru, který spočíval v žácích jedné základní a studentech jedné střední školy, kteří mají delikventní minulost. Pro validitu a reliabilitu hypotéz byli do výzkumu zahrnuti i žáci a studenti bez delikventní minulosti s nadprůměrnými studijními výsledky. Po provedené analýze a následné interpretaci výsledků výzkumu jsem dospěl hned k několika závěrům, které moje hypotézy verifikovali.

Převážná část dotazované delikventní mládeže, která v minulosti inklinovala k vandalismu, se domnívá, že nemá dostatek prostoru a prostředků k trávení svého volného času. Zároveň polovina dotázaných mladistvých delikventů nemá jasno, jak by chtěla trávit svůj volný čas, jediné v čem má většina dotazovaných jasno je, že by volný čas chtěli trávit se svými přáteli a to aktivně. Dotazovaní delikventi se k mému překvapení nebáli upřímnosti a v odpovědích všichni shodně uvedli, že požívají návykové látky, někteří včetně drog. Četnost užívání návykových látek, která byla dotazníkem zjištěna, vypovídá o tom, jak je tato mládež v problematice zejména drog a i alkoholu zběhlá. Co se týče názoru na současnou drogovou scénu, v tom nevidí nebo spíše ani nechtějí vidět jakýkoliv

problém. Co se týče páchání vandalismu v partách, tato hypotéza byla verifikována, neboť většina dotázaných delikventů potvrdila, že vandalismus páchala ve společnosti dalších osob.

Shrnuli všechny získané a zanalyzované data, mohu spolehlivě konstatovat, že páchání vandalismu mládeží lze shledat hned v několika příčinách. Děti nebo mladiství, kteří se dopouštějí vandalismu, jej páchají ve skupinách neboli partách, ve kterých dochází k buď k psychickému tlaku, nebo seberealizaci a to prostřednictvím právě ničení majetku před zraky ostatních členů party. V těchto partách dochází k často ke konzumaci návykových látek, což umocňuje u některých jedinců touhu po ničení majetku. K vytváření těchto delikventních part dochází, neboť jejich členové nemají představu o tom, jak naložit se svým volným časem.

V současnosti se problematikou volného času zabývá mnoho oborů, jako je např. pedagogika volného času, sociální pedagogika aj. Nicméně primárními činiteli ve výchově k správnému využití volného času a zamezení tak rozšiřování sociálně-patologických jevů zůstává rodina a školská zařízení. Jedincům by měly být od počátku, kdy získají rozumovou a mravní vyspělost, vštěpovány takové přístupy k volnému času, které by pozitivně ovlivňovaly jejich osobnost. Pokud bude mládež vedena k efektivnímu využívání volného času a zároveň jí bude odepřen nebo omezen přístup k návykovým látkám, nebude se muset společnost tak často zabývat řešením neustálých oprav škod vzniklých vandalismem, a to nejen mládeže. Tyto podmínky jsou však velmi ztěžka splnitelné, zejména z časového a právního hlediska.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BRODÁKOVÁ, Jitka. Kriminalita mládeže. Olomouc, 2011. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D.
- [2] BURYÁNEK, J.; SYROVÝ, P.; CAKL, O.; KALIBOVÁ, K. Subkultury. Příručka pro středoškolské pedagogy. 2005. [cit. 1. července 2010]. Dostupný na WWW: www.varianty.cz
- [3] CZABE, Jindřich. Kriminalita páchaná nezletilými a mladistvými a její řešení. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.
- [4] ČERNÁ, A.; ŠMAHEL, D. Sebepoškozování v adolescenci: kontext reálného versus virtuálního prostředí a subkultur EMO a GOTHIC. Psychologie (elektronický časopis ČMPS), 2009, roč. 3, č. 4. [cit. 15. července 2010]. Dostupný na WWW: <http://e-psycholog.eu/pdf/cernaetal.pdf> . ISSN 1802-8853.
- [5] ČEVELA, R. a kol. Výchova ke zdraví pro střední zdravotnické školy. Praha: Grada, 2009, ISBN 978-80-247-2860-5
- [6] CHMELÍK, Jan. Rukověť kriminalistiky. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 532 s. ISBN 80-868-9836-9
- [7] DELIKVENTNÍ CHOVÁNÍ A PŘÍČINY VZNIKU [online]. 2011 [cit. 2011-30-10]. Dostupné z: <<http://www.fzsbar.cz/files/stranky/13/delikvence,-kriminalita.pdf>>.
- [8] FISCHER, S. Etopedie v penitenciární praxi. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. ISBN 80-7044-772-9
- [9] FISCHER, S., ŠKODA, J. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2009. 161 s. ISBN 978-80-247-2781-3
- [10] GEIST, B. Sociologický slovník. Praha: VICTORIA PUBLISHING, 1992. ISBN 80-85605-28-7.
- [11] HAVRDOVÁ, E. Nejlepší praxe školních programů prevence kriminality. Praha: Centrum pro veřejnou politiku, 2009. ISBN 978-80-254-9432-5.

- [12] KALIBOVÁ, K.; CAKL, O.; MAREŠ, M. a kol. Nebezpečné známosti. Pravicový extremismus v malém příhraničním styku (SRN-ČR). Drážďany: Kulturburo Sachsen e. V. 2009. ISBN nemá
- [13] KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. Člověk-prostředí-výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- [14] KREJČÍŘOVÁ, Olga, SKOPALOVÁ, Jitka. Deviace a sociální patologie: Vybrané jevy. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 66 s. ISBN 978-80-244-1698-4
- [15] MARTÍNEK, Zdeněk [obrázky] Petra Kameníčková. Agrese a agresivita u dětí a mládeže. Vyd. 1. Národní institut pro další vzdělávání, 2008. ISBN 80-869-5629-6
- [16] MÜHLPACHR, Pavel. Sociopatologie. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 194 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 112. ISBN 978-802-1045-507.
- [17] NAVRÁTILOVÁ, Iveta. Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže. Olomouc, 2012. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Kadlec
- [18] NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol.: Kriminologie. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2004. 397 s. ISBN 80-7357-026-2
- [19] OSMANČÍK, O., ŠVANCAR, Z.: Kriminalita mládeže: studie o mladistvých delikventech. Praha: Výzkum. úst. kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1968
- [20] PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. 4 vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071787728
- [21] PUROVÁ, Zuzana. KRIMINALITA MLÁDEŽE A ČINNOST KURÁTORA PRO MLÁDEŽ. Olomouc, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Linda Švrčinová
- [22] RADVAN, Eduard a Michal VAVŘÍK. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Institut mezioborových studií Brno, 2009.
- [23] ŘEHOŘ, Antonín. Metodologie I. Institut mezioborových studií. Brno, 2009., nemá ISBN

- [24] SCHELLEOVÁ, I. Právní postavení mladistvých. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN: 80-86432-82-3
- [25] SMOLÍK, Josef (2010): Subkultury mládeže. Uvedení do problematiky, Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2907-7
- [26] SVATOŠ, Roman. Základy kriminologie a prevence kriminality. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2009, ISBN 978-808-6708-812, str. 118
- [27] ŠVARCOVÁ, E. Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009, ISBN 978-80-7041-959-5, str. 48
- [28] VANTUCH, P. Kriminalita mládeže a její prevence. Praha: Horizont, Praha, 1984, str. 16
- [29] VYKOPALOVÁ, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, ISBN 80-244-0337-4, str. 19
- [30] WARD, P.; ADAMS, S.; LEVERMORE, J. Jak se připravovat na práci s mládeží. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-044-8.
- [31] Zákon č. 200/1990 Sb. ve znění pozdějších novel
- [32] Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších novel
- [33] Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších novel
- [34] Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších novel
- [35] ŽAMPACH, Jaroslav. KRIMINALITA MLÁDEŽE JEJÍ FORMY, PŘÍČINY A MOŽNOSTI PREVENCE. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj. a jiné

apod. a podobně

atd. a tak dále

cit. citováno

č. číslo

čl. článek

ČR Česká republika

kol. kolektiv

např. například

odst. odstavec

s. strana

Sb. sbírky

z. zákon

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tab. 1. Požívané návykové látky	53
Graf 1. Struktura aktivních účastníků dotazníkového šetření	48
Graf 2. Jak trávíte svůj mimoškolní čas?	49
Graf 3. Jakým aktivitám se převážně věnujete v mimoškolním čase?	49
Graf 4. Máte dostatek času na své koníčky, mimoškolní aktivity?	50
Graf 5. Chybí vám ve vašem okolí prostředky (např. sportovní hřiště, klubovny, zájmové kroužky) pro vyplnění vašeho volného času?	51
Graf 6. Jak si nejlépe dokážete představit trávení svého volného času? Uveďte příklad	52
Graf 7. Požíváte ve svém volném čase nějakou návykovou látku (cigarety, alkohol, marihuana, extáze apod.)?	53
Graf 8. Jak často tuto návykovou látku požíváte?	54
Graf 9. Jaký máte názor na legalizaci konopí v České republice?	55
Graf 10. Myslíte si, že se situace okolo drogové scény v České republice zhoršuje?	55
Graf 11. Myslíte si, že lidé často páchají vandalismus pod vlivem návykových látek?	56
Graf 12. Spáchali jste někdy nějaké protiprávní jednání (např. poškození květináče sousedům, rozbíjení oken u opuštěných budov, sprejování budov apod.)?	57
Graf 13. Spáchal (a) jste toto protiprávní jednání sám (a) nebo ve skupině?	57
Graf 14. Kdybyste se dozvěděl (a), že by někdo z vašich kamarádů, provedl (a) něco závažného, nahlásil (a) byste to?	58
Graf 15. Kdo je Vaším největším vzorem či idolem?	59
Graf 16. Trávíte svůj volný čas raději v okruhu svých přátel, nebo sám (a)?	60

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Anonymní dotazník

P II: Fotografie případů vandalismu mládeže

PŘÍLOHA P I: ANONYMNÍ DOTAZNÍK

Tento dotazník je určen osobám ve věku do osmnácti let, které mají nebo mohou mít zkušenost s přestupkovým nebo trestním jednáním. Dotazník je anonymní a dobrovolný. Na dotazník neuvádějte svoje jméno a snažte se na položené otázky odpovídat pravdivě. Pokud nechcete nebo nemůžete uvést pravdivou odpověď, raději otázku vynechejte, než byste odpověděli nepravdivě. Odpověď, kterou jste zvolili, vždy zakroužkujte. U otázek s více možnostmi můžete odpovědět vícekrát.

Věk: _____ Pohlaví: muž
žena

1. Jak trávíte svůj mimoškolní čas?
 - a. Aktivně (sport, domácí práce)
 - b. Pasivně (sledování televizních pořadů, hraní počítačových her)

2. Jakým aktivitám se převážně věnujete v mimoškolním čase?
 - a. Sport
 - b. Vzdělání
 - c. Domácí práce
 - d. Koníčkům (uved'te jaké).....

3. Máte dostatek času na své koníčky, mimoškolní aktivity?
 - a. Ano
 - b. Ne

4. Chybí vám ve vašem okolí prostředky (např. sportovní hřiště, klubovny, zájmové kroužky) pro vyplnění vašeho volného času?
 - a. Ano (uved'te jaké).....
 - b. Ne

5. Jak si nejlépe dokážete představit trávení svého volného času? Uved'te příklad.
.....
.....
.....
.....

6. Požíváte ve svém volném čase nějakou návykovou látku (cigarety, alkohol, marihuana, extáze apod.)?
 - a. Ano (uveďte jakou).....
 - b. Ne

7. Jak často tuto návykovou látku požíváte?
 - a. Pravidelně, někdy i několikrát denně
 - b. Občas, zpravidla několikrát do týdne
 - c. Pouze ve výjimečných případech

8. Jaký máte názor na legalizaci konopí v České republice?
 - a. Jsem pro legalizaci
 - b. Jsem zásadně proti legalizaci, mohlo by dojít k rozšíření dalších drog
 - c. Nevím, moc se o tuto problematiku nezajímám

9. Myslíte si, že se situace okolo drogové scény u nás v republice zhoršuje?
 - a. Ano
 - b. Ne

10. Myslíte si, že lidé často páchají vandalismus pod vlivem návykových látek?
 - a. Ano
 - b. Ne

11. Spáchali jste někdy nějaké protiprávní jednání (např. poškození květináče sousedům, rozbíjení oken u opuštěných budov, sprejování budov apod.)
 - a. Ano
 - b. Ne

12. Provedl (a) jste toto protiprávní jednání sám (a) nebo ve skupině?
 - a. Ano, ale byl (a) jsem sám (a)
 - b. Ne, nikdy jsem nic takového neprovedl (a)
 - c. Ano, ale nebyl jsem na to sám

13. Kdybyste se dozvěděl (a), že by někdo z vašich kamarádů, provedl (a) něco závažného, nahlásil (a) byste to?
 - a. Ano
 - b. Ne

14. Kdo je vaším největším vzorem a idolem?
 - a. Akční hrdina z filmů nebo knížek

- b. Jeden z rodičů
- c. Blízký kamarád
- d. Herec, herečka
- e. Někdo jiný (uved'te).....

15. Trávíte váš volný čas raději v okruhu svých přátel, nebo sám (a)?

- a. Sám (a)
- b. Se skupinou přátel

Děkuji za spolupráci

Příloha P II: FOTOGRAFIE PŘÍPADŮ VANDALISMU MLÁDEŽE

